

MYNDIGHETEN FÖR
FAMILJERÄTT OCH
FÖRÄLDRASKAPSTÖD

Konsekvensutredning

Förslag till nya allmänna råd om socialnämndens ansvar för frågor om vårdnad, boende och umgänge

Juni 2024

Innehåll

Bakgrund	3
Berörda av regleringen	3
Problembeskrivning och MFoF:s intentioner	3
Alternativa lösningar och effekter om ingen revidering kommer till stånd	3
Beskrivning av förslaget och hur det har tagits fram 4	
Struktur och övergripande frågor	4
Övergripande förändringar	4
Övergripande frågor och återkommande begrepp	4
Förslag utifrån olika delområden	15
Kostnadmässiga och andra konsekvenser	27
Barnkonsekvensanalys	27
Barnets delaktighet	28
Frågor om riskfaktorer och utsatthet	28
Genomförande av hembesök	29

Föräldrarnas samarbetsförmåga, förmåga att sätta barnets behov främst och ta ett gemensamt ansvar i frågor som rör barnet.....	29
Socialnämndens ansvar att erbjuda föräldrar samarbetsamtal om barnets försörjning	29
Handläggning och dokumentation	30
Utredarens analys och bedömning.....	30
Personalens kompetens	30
Konsekvenser för jämställdhet.....	30
Eventuell inskränkning av den kommunala självstyrelsen.....	30
Överensstämmelse med skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen	31
Ikraftträdande och informationsinsatser	31
Utvärdering	31
Kontaktperson	31
Referenser.....	32

Bakgrund

Den 1 juni 2017 tog Myndigheten för familjerätt- och föräldraskapsstöd (MFoF) över Socialstyrelsens ansvar som föreskrivande myndighet på socialnämndens familjerättsliga områden. Socialstyrelsens allmänna råd om socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge (SOSFS 2012:4) togs oförändrade över av MFoF (HSLF-FS 2017:51). MFoF:s allmänna råd (HSLF-FS 2017:51) innehåller rekommendationer till stöd för socialnämndens handläggning av vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge enligt föräldrabalken och socialtjänstlagen (2001:453). Det finns även en handbok inom området.¹

Berörda av regleringen

MFoF:s allmänna råd riktar sig i första hand till kommunernas socialnämnder. De som direkt berörs av förslaget är de handläggare och beslutsfattare som arbetar med de frågor om vårdnad, boende och umgänge som omfattas av de allmänna råden. Även domstolarna, som är den instans som beslutar i mål om vårdnad, boende och umgänge, berörs av de allmänna råden eftersom upplysningar enligt 6 kap. 19 och 20 §§ föräldrabalken (FB) och utredningar enligt 6 kap. 19 § FB utgör underlag för domstolens beslut. Vidare påverkas de barn och föräldrar som är aktuella i mål och ärenden om vårdnad, boende och umgänge av de allmänna råden.

I förslaget har tillämpningsområdet omformulerats i syftet att förtydliga vilka frågor om vårdnad, boende och umgänge i socialnämndernas handläggning som omfattas av de allmänna råden samt för att förtydliga vilken personal som de allmänna råden om personalens kompetens avser. Förtydligandet är inte avsett att medföra någon förändring av målgruppen jämfört med nuvarande allmänna råd.

Problembeskrivning och MFoF:s intentioner

Med anledning av att de allmänna råden är oförändrade sedan 2012 och att det har kommit nya bestämmelser inom området fanns det anledning att se över de nu gällande allmänna råden (HSLF-FS 2017:51). MFoF:s intentioner med revideringen är att de allmänna råden ska vara aktuella, ändamålsenliga och utifrån ny lagstiftning bidra till att stärka barnrättsperspektivet.

Det stärkta barnrättsperspektivet konkretiseras i förslaget bl.a. genom förtydliganden av barnets rätt till information och delaktighet vid socialnämndens handläggning av frågor om vårdnad, boende och umgänge. Ytterligare exempel på ett stärkt barnrättsperspektiv är att socialnämnderna i större utsträckning i förslaget jämfört med i nuvarande allmänna råd bör ställa frågor i syfte att upptäcka eventuell våldsutsatthet hos barn och föräldrar.

Förslaget innebär att de flesta av rekommendationerna i HSLF-FS 2017:51 förs över till de nya allmänna råden som ersätter Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds nuvarande allmänna råd om socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge. De allmänna råden har även bearbetats språkligt för att bli lättare att läsa.

Syftet men samtliga revideringar är att de ska förbättra stödet till socialnämnderna vid deras handläggning av frågor om vårdnad, boende och umgänge. MFoF planerar även att uppdatera handboken inom området.

Alternativa lösningar och effekter om ingen revidering kommer till stånd

Utifrån problembeskrivningen bedömer MFoF att den mest ändamålsenliga lösningen är att revidera de allmänna råden. Om ingen revidering kommer till stånd innebär det att de allmänna råden inte ligger i linje med aktuell

---

¹ *Vårdnad, boende och umgänge – Handbok – stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt*, Socialstyrelsen.

lagstiftning, vilket medför att socialnämnderna inte får adekvat stöd eller godtagbara förutsättningar att handlägga ärenden i enlighet med gällande lagstiftning.

Beskrivning av förslaget och hur det har tagits fram

Förslaget har utarbetats med utgångspunkt från nu gällande allmänna råd som gäller socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge. Ny lagstiftning samt föreskrifter, allmänna råd och handböcker på närliggande områden har varit vägledande i framtagningen av de nya allmänna råden. Inom ramen för revideringsarbetet har även synpunkter inhämtats från myndigheter och organisationer med anknytning till det familjerättsliga området. Dialog med yrkesverksamma på området har skett genom enkät och digitala träffar med en referensgrupp bestående av familjerättsassocionomer från 16 kommuner.

Nedanstående beskrivning av förslaget inleds med förändringar av mer övergripande karaktär såsom struktur och återkommande begrepp. I den efterföljande beskrivningen av förändringar utifrån olika avsnitt i de allmänna råden exkluderas de delar som avser återkommande begrepp.

Struktur och övergripande frågor

Övergripande förändringar

För att göra de allmänna råden mer lättlästa och tydliga innehåller förslaget en ny struktur. Förslaget innebär att lagtext tas bort och att texten formuleras i strecksatser i stället för löptext när det är lämpligt. Förslaget innefattar även språkliga justeringar. Språkliga justeringar som inte påverkar innehållet har inte tagits med i konsekvensutredningen. I förslaget har alla exemplifieringar flyttats från allmänna råd till handbok eftersom en lista på exempel i allmänna råd kan tolkas som uttömmande.

Övergripande frågor och återkommande begrepp

Socialnämnden

I de nuvarande allmänna råden används olika begrepp för att beskriva vilka individer som är målgruppen för de allmänna råden. Olika begrepp såsom "samtalsledaren", "utredaren" och "handläggaren" används beroende på vilket område som avses. I avsnitten om samarbetsamtal enligt 6 kap. 18 § FB och 5 kap. 3 § socialtjänstlagen (SoL), avtal enligt 6 kap. 17 a § FB och upplysningar enligt 6 kap. 19 och 20 §§ FB i förslaget har begreppen "samtalsledaren", "utredaren" och "handläggaren" ändrats till "socialnämnden" eller "nämnden". Syftet är att skapa mer likformighet och därmed en förbättrad läsbarhet av de allmänna råden. Förslaget innebär ett förtydligande av att ansvaret för arbetsuppgifterna ligger på organisationsnivå. Av 10 kap. 5 § SoL framgår att socialnämnden får delegera beslutet att utse utredare i mål och ärenden om vårdnad, boende eller umgänge enligt 6 kap. 19 § FB. Eftersom utredningen i sig inte sker på delegation från socialnämnden föreslås att begreppet utredare även fortsättningsvis används i allmänna råd om utredning enligt 6 kap. 19 § FB.

Barn som har bevittnat hot, våld eller andra övergrepp inom familjen

Forskningen visar att barn som bevittnar brott inom familjen, så som hot, våld eller andra övergrepp, har en ökad risk för att drabbas av fysisk och psykisk ohälsa på både kort och lång sikt.² Sedan 1 juli 2021 finns en straffbestämmelse om barnfridsbrott i 4 kap 3 § brottsbalken, vilken innefattar vissa brottsliga gärningar som har bevittnats av ett barn som är närstående eller tidigare närstående till både gärningsmannen och den som gärningen begås mot. Av 5 kap. 11 § SoL framgår att socialnämnden har ett särskilt ansvar för ett barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående. Mot bakgrund av detta innehåller förslaget allmänna råd om att socialnämnden i sin handläggning av samarbetsamtal enligt 6 kap. 18 § FB och 5 kap. 3 § SoL, avtal enligt 6 kap. 17 a § FB, upplysningar enligt 6 kap. 20 § FB och utredning enligt 6 kap. 19 § FB bör fråga föräldrarna

---

² Prop. 2020/21:170 s. 1.

och barnet om barnet har bevittnat hot, våld eller andra övergrepp inom familjen. Förslaget innebär också nya allmänna råd om att det i en utredning enligt 6 kap. 19 § FB bör framgå på vilket sätt barnet påverkas eller har påverkats om barnet har bevittnat hot, våld och andra övergrepp inom familjen.

Risikfaktorer och riskbedömning vid bedömning av barnets bästa

Rättslig utgångspunkt

Enligt den nya formuleringen i 6 kap. 2 a § FB, som trädde i kraft 2021, ska barnets bästa vara avgörande för alla frågor om vårdnad, boende och umgänge. Den tidigare formuleringen var att barnets bästa skulle vara avgörande vid alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Genom ändringen tydliggörs principen om barnets bästa som materiell rättighet, tolkningsprincip och tillvägagångssätt. Det blir också tydligare att bestämmelsen om barnets bästa gäller alla frågor under socialnämndens och domstolens handläggning som kan påverka barnet.³

Vad som är barnets bästa måste avgöras i varje enskilt fall utifrån en bedömning av de individuella förhållandena. Hänsyn ska tas till allt som rör barnets fysiska och psykiska välbefinnande och utveckling. Barnets grundläggande rättigheter enligt 6 kap. 1 § FB kan vara till hjälp vid bedömningen av vad som är barnets bästa. Ett barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran, samt att behandlas med aktning för sin person och egenart och inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. I 6 kap. 2 a § FB anges vissa faktorer som ska beaktas särskilt vid bedömningen av vad som är barnets bästa (se nedan). Även andra omständigheter kan dock vara relevanta för bedömningen. Enligt 6 kap. 2 b § FB ska, vid bedömningen av vad som är barnets bästa, hänsyn tas till barnets vilja, med beaktande av barnets ålder och mognad.⁴

Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet ska det enligt 6 kap. 2 a § FB fästas avseende särskilt vid risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa samt barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. Tidigare övergrepp, hot om övergrepp, allmän attityd till våld, missbruksproblem och psykisk sjukdom är omständigheter som enligt förarbetena kan ha betydelse för denna riskbedömning.⁵

Den 1 januari 2020 blev barnkonventionen svensk lag. Enligt artikel 19 ska konventionsstaterna vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder, administrativa, sociala och utbildningsmässiga åtgärder för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavarens eller annan persons vård.

Problembeskrivning av nuvarande allmänna råd och vilken förändring som eftersträvas

Nuvarande allmänna råd behöver revideras för att ligga i linje med gällande lagstiftning. Därutöver finns det ett behov av mer stöd till socialnämnder och domstolar för att höja kvaliteten i riskbedömningar i ärenden och mål om vårdnad, boende och umgänge. Forskning visar på att kvinnor och barn som lever i våldsutsatthet är som mest utsatta i samband med separationer och vid konflikter rörande barn, eftersom det kan leda till dödligt våld.⁶

Att frågor ställs om våld är en förutsättning för att våldet ska upptäckas.⁷ Förslaget innehåller därför allmänna råd där uppgifter om riskfaktorer inhämtas i större utsträckning än i nuvarande allmänna råd. Vilka uppgifter som bör ingå i underlaget till domstolen vid upplysningar enligt 6 kap. 20 § FB och utredningsrapporten vid utredning enligt 6 kap. 19 § FB förtydligas och utvecklas i förslaget för att säkerställa att uppgifter om riskfaktorer redovisas till domstolen.

---

³ Prop. 2020/21:150 s. 41.

⁴ Prop. 2020/21:150 s. 41.

⁵ Prop. 2020/21:150 s. 41.

⁶ Uppgifter om våld är inget undantag. Jämställdhetsmyndigheten, s. 69.

⁷ Se t.ex. Att vilja se, vilja veta och att våga fråga – vägledning för att öka förutsättningarna att upptäcka våldsutsatthet, Socialstyrelsen.

Förslag till förändringar

Frågor om riskfaktorer

Eftersom barnets bästa är avgörande för alla frågor under socialnämndens handläggning tydliggörs i de allmänna råden att uppgifter om specifika riskfaktorer bör inhämtas av socialnämnden. Detta underlag blir sedan till hjälp för socialnämnden vid bedömningen av vad som är barnets bästa. Förslaget innebär att nämnden i ärenden om avtal enligt 6 kap. 17 a § FB, upplysningar enligt 6 kap. 20 § FB eller utredning enligt 6 kap. 19 § FB bör fråga föräldrarna

- om det förekommer eller har förekommit missbruk, psykisk ohälsa eller någon annan problematik i familjen,
- om barnet utsätts eller har utsatts för hot, våld eller andra övergrepp eller på något annat sätt far eller har farit illa,
- om någon i familjen förutom barnet utsätts eller har utsatts för hot, våld eller andra övergrepp,
- om barnet har bevittnat hot, våld eller andra övergrepp inom familjen och
- om barnet olovligen har förts bort eller hållits kvar.

Om socialnämnden har eller får kännedom om att något av detta förekommer eller har förekommit bör nämnden fråga föräldrarna på vilket sätt det påverkar eller har påverkat barnet.

Motsvarande frågor ställs i samarbetsamtal enligt 6 kap. 18 § FB och 5 kap. 3 § SoL men med ett annat upplägg eftersom nämnden bör göra en bedömning av om samarbetsamtal är lämpligt och kan genomföras på ett säkert sätt innan samarbetsamtal inleds, när samtalen är initierade av en förälder. I förarbetena framhålls att det i vissa situationer kan vara olämpligt med samarbetsamtal, t.ex. om en av föräldrarna har misshandlat eller gjort sig skyldig till andra övergrepp mot den andra föräldern.⁸ Innan samarbetsamtal inleds bör socialnämnden fråga föräldrarna, var och en för sig, om det förekommer eller har förekommit hot, våld eller andra övergrepp inom familjen. Nämnden bör även fråga om det förekommer eller har förekommit missbruk, psykisk ohälsa eller någon annan problematik i familjen. Om samtalen är initierade av en förälder bör nämnden därefter överväga om säkerhetsåtgärder behöver vidtas vid samarbetsamtal eller om framkomna uppgifter medför att det är olämpligt att påbörja sådana samtal.

Sker samarbetsamtalen på uppdrag av domstol inleds istället samarbetsamtalen med att socialnämnden frågar föräldrarna, var och en för sig, om det förekommer eller har förekommit hot, våld eller andra övergrepp inom familjen. Nämnden bör även fråga om det förekommer eller har förekommit missbruk, psykisk ohälsa eller någon annan problematik i familjen. I så fall bör socialnämnden överväga om säkerhetsåtgärder behöver vidtas vid fortsatta samarbetsamtal. Om nämnden bedömer att samtalen inte kan fortsätta trots säkerhetsåtgärder bör samtalsserien avslutas. Skillnaden beror på att nämnden inte har rätt att ompröva domstolens beslut om samarbetsamtal. Nämnden bör därför inleda samarbetsamtalen med att ställa frågorna till föräldrarna, var och en för sig, och därefter avsluta samtalsserien om nämnden bedömer att samtalen inte kan fortsätta.

Socialnämnden bör i de fortsatta samarbetsamtalen fråga föräldrarna

- om barnet utsätts eller har utsatts för hot, våld eller andra övergrepp eller på något annat sätt far eller har farit illa,
- om barnet har bevittnat hot, våld eller andra övergrepp inom familjen och
- om barnet olovligen har förts bort eller hållits kvar.

Om socialnämnden får kännedom om att något av detta förekommer eller har förekommit bör nämnden fråga föräldrarna på vilket sätt det påverkar eller har påverkat barnet. På så sätt inhämtas uppgifter om de specifika riskfaktorerna även vid samarbetsamtal men uppdelat vid två tillfällen.

---

⁸ Prop. 1997/98:7 s. 41.

Motsvarande frågor ställs till barnet, vilket är en förändring jämfört med nuvarande allmänna råd. I nuvarande allmänna råd är formuleringen mer generell och anger att barnet bör ges möjlighet att berätta om sin situation. Enligt förslaget bör socialnämnden vid handläggning av samarbetsamtal enligt 6 kap. 18 § FB och 5 kap. 3 § SOL, avtal enligt 6 kap. 17 a § FB, upplysningar enligt 6 kap. 20 § FB och utredning enligt 6 kap. 19 § FB fråga barnet

- om det förekommer eller har förekommit missbruk, psykisk ohälsa eller någon annan problematik i familjen,
- om barnet utsätts eller har utsatts för hot, våld eller andra övergrepp eller på något annat sätt far eller har farit illa,
- om någon i familjen förutom barnet utsätts eller har utsatts för hot, våld eller andra övergrepp, och
- om barnet har bevittnat hot, våld eller andra övergrepp inom familjen.

Om socialnämnden får kännedom om att något av detta förekommer eller har förekommit bör nämnden fråga barnet på vilket sätt det påverkar eller har påverkat barnet.

Barnet frågas inte om det olovligen har förts bort eller hållits kvar eftersom bedömningen av om bortförandet eller kvarhållandet har skett olovligen bygger på att det har skett utan en vårdnadshavares samtycke, vilket kan vara svårt för barnet att bedöma. Om barnet upplever att det vid något tillfälle har förts bort eller hållits kvar har barnet möjlighet att berätta om det under samtal gällande om barnet på något sätt har farit illa.

Enligt förslaget inhämtas uppgifter om riskfaktorer genom mer specifika frågor till föräldrarna och barnet, vilket föreslås ersätta de mer generella skrivningarna i nuvarande allmänna råd. Eftersom uppgifter om specifika riskfaktorer inhämtas av socialnämnden, genom frågor till föräldrarna och barnet, finns det inte samma behov av att fråga föräldrarna om det föreligger risk för att barnet kan fara illa. Syftet med förändringen är även att tydliggöra att det är socialnämnden som ansvarar för att göra riskbedömningen, inte föräldrarna. Skrivningar i nuvarande allmänna råd om att det i samtal med föräldrarna bör tas upp om det föreligger risk för att barnet kan fara illa finns därför inte med i förslaget till nya allmänna råd.

För att skapa en enhetlighet används samma begrepp genomgående i hela dokumentet, till skillnad från i nuvarande allmänna råd då t.ex. begreppet kränkande behandling enbart används i avsnittet om samarbetsamtal. Vår bedömning är att kränkande behandling omfattas av begreppen hot, våld eller andra övergrepp alternativt att barnet på något annat sätt fara eller har farit illa.

Hur barnet påverkas eller har påverkats föreslås ersätta nuvarande formulering om hur barnet har reagerat i syfte att bredda perspektivet från barnets reaktion i stunden till hur barnet har påverkats i ett längre perspektiv.

Riskbedömning

Som framgår av formuleringen i 6 kap. 2 a § FB ska barnets bästa vara avgörande för alla frågor om vårdnad, boende och umgänge. Vid handläggning av samarbetsamtal enligt 6 kap. 18 § FB och 5 kap. 3 § SoL, avtal enligt 6 kap. 17 a § FB, upplysningar enligt 6 kap. 20 § FB och utredning enligt 6 kap. 19 § FB behöver socialnämnden göra en bedömning av barnets bästa och därmed även en riskbedömning. Vid samarbetsamtal behöver nämnden göra en bedömning av om föräldrarna närmar sig en samförstånds lösning som inte är förenlig med barnets bästa. Vid avtal behöver nämnden göra en prövning av om ett avtal är till barnets bästa. Vid upplysningar enligt 6 kap. 20 § FB behöver nämnden inhämta uppgifterna och överlämna till domstolen för att domstolen ska kunna göra sin bedömning av vad som blir bäst för barnet. Vid utredning behöver utredaren göra en bedömning av vilken lösning vad gäller vårdnad, boende och umgänge som blir bäst för barnet. En riskbedömning behöver därför i någon utsträckning göras i samtliga av dessa typer av ärenden.

För att undvika att tynga texten med onödiga upprepningar vid avtal enligt 6 kap. 17 a § FB och upplysningar enligt 6 kap. 20 § FB görs i förslaget uppräknings av specifika riskfaktorer i avsnitten "Samtal med föräldrarna" och "Barnets delaktighet" men i avsnittet "Beslutsunderlag" respektive "Underlag till domstolen" ingår dessa riskfaktorer i "uppgifter om barnet samt dess levnadssituation" och "andra uppgifter som är av betydelse för avtalets prövning" respektive "andra uppgifter som är av betydelse för ärendet". Vid avtal kan det även finnas anledning att redovisa

riskfaktorer eftersom det av beslutsunderlaget bör framgå "hur bedömningen av barnets bästa har gjorts". En utredningsrapport vid utredning enligt 6 kap. 19 § FB är ett mer omfattande dokument jämfört med beslutsunderlaget vid ett avtals godkännande och det underlag som överlämnas till domstolen vid upplysningar. En utredningsrapport redovisar mer detaljerat uppgifter om barnet och föräldrarna samt underlaget för utredarens bedömning. Uppgifter om förekomst av riskfaktorer och hur barnet påverkats av risker i familjen är en väsentlig del i den riskbedömning som utredaren har att göra i en utredning enligt 6 kap. 19 § FB. I syfte att bidra till väl underbyggda utredningar förtydligas det i förslaget att uppgifter om riskfaktorer, som har inhämtats under utredningen, bör framgå av utredningsrapporten samt att uppgifterna bör hanteras i utredarens analys och bedömning. Detta avser tydliggöra barnperspektivet och kan ge nämnden stöd i utredningsrapportens struktur.

Barnets delaktighet

Rättslig utgångspunkt

Enligt 6 kap. 2 b § FB, som trädde i kraft 2021, ska barnet få information och ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor om vårdnad, boende och umgänge. Rätten till delaktighet gäller i samtliga frågor som är föremål för prövning, men även i frågor som rör förfarandet i övrigt.⁹ Enligt 6 kap. 2 b § 2 st. FB ska barnets åsikter tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Den tidigare formuleringen var att hänsyn ska tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad.

Av den nuvarande formuleringen i 6 kap. 19 § 4 st. FB, som trädde i kraft 2021, framgår att den som utför en utredning ska höra barnet och redovisa barnets åsikter, om det inte är olämpligt. Enligt den tidigare formuleringen skulle den som verkställde en utredning försöka klargöra barnets inställning och redovisa den, om det inte var olämpligt. Intentionen med de nya formuleringarna var att bredda barnperspektivet och markera att barn inte behöver ta ställning i specifika frågor. Barnets rätt att komma till tals är bredare än så.¹⁰

Den nya formuleringen i 6 kap. 20 § 2 st. FB, med ikraftträdande 2021, innebär att socialnämnden, om det inte är olämpligt, ska höra föräldrarna och barnet innan den lämnar upplysningar till rätten. Tidigare skulle nämnden höra föräldrarna och barnet, om det var lämpligt. Ändringen avsåg att markera att barnet och föräldrarna, som utgångspunkt, ska ges möjlighet att uttrycka sina åsikter i ett samtal med en företrädare för socialnämnden. Därmed stärks barnets rätt till delaktighet.¹¹

Den 1 januari 2020 blev barnkonventionen svensk lag. Enligt artikel 12 ska konventionsstaterna tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. För detta ändamål ska barnet, i alla domstolsförfaranden och administrativa förfaranden som rör barnet, särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom en företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med nationella procedurreglar.

Problembeskrivning av nuvarande allmänna råd och vilken förändring som eftersträvas

Nuvarande allmänna råd behöver revideras för att ligga i linje med gällande lagstiftning. MFOF:s intentioner med revideringen är att de allmänna råden ska vara aktuella och utifrån ny lagstiftning bidra till att stärka barnrättsperspektivet.

Förslag till förändringar

Barns rätt till delaktighet och inflytande i frågor som rör dem är en central del av barnkonventionen och vid bedömningen av vad som är barnets bästa i frågor om vårdnad, boende och umgänge. För att synliggöra barnets rätt att komma till tals och för att skapa enhetlighet innebär förslaget att avsnittet med rubriken "Kontakten med barnet" under respektive delområde byts ut till "Barnets delaktighet". Förändringarna i föräldrabalken har resulterat i

⁹ Prop. 2020/21:150 s. 130.

¹⁰ Prop. 2020/21:150 s. 46.

¹¹ Prop. 2020/21:150 s. 150.

förslaget att nämnden, i alla delområden där rubriken "barnets delaktighet" finns med, bör samtala med barnet om det inte är olämpligt.

I nuvarande allmänna råd är det enbart vid utredning enligt 6 kap. 19 § FB som utredaren, om utredningen avser flera barn, bör ge vart och ett av barnen möjlighet att komma till tals i enskilda samtal så att de kan uttrycka sina tankar och sin inställning oberoende av varandra. I syfte att tydliggöra barnets rätt att fritt uttrycka sin åsikt och att ses som en egen person med individuella behov innehåller förslaget en motsvarande skrivning, med vissa språkliga justeringar, i avsnitten om avtal enligt 6 kap. 17 a § FB, upplysningar enligt 6 kap. 20 § FB och utredning enligt 6 kap. 19 § FB.

I nuvarande allmänna råd framgår att socialnämnden, vid upplysningar enligt 6 kap. 20 § FB och utredning enligt 6 kap. 19 § FB, bör tala om varför samtalet med barnet förs respektive skälet till utredningen. Förslaget innebär att dessa lydelse plockas bort och att det istället framgår att nämnden, i alla avsnitt där samtal med barnet sker, bör ge barnet information med utgångspunkt från dess förutsättningar och behov. Att barnet får information är avgörande för att skapa delaktighet och en förutsättning för att barnet ska kunna uttrycka sin åsikt.¹²

Formuleringen i nuvarande allmänna råd om att socialnämnden bör låta barnet berätta om sin situation, dels för att ge barnet möjlighet att förmedla sin inställning, föreslås ändras till att barnet istället ges möjlighet att berätta om sin tillvaro och framföra sina åsikter. Den föreslagna ändringen från inställning till åsikter kommer av den förändring i föräldrabalken som beskrivs ovan. Den föreslagna ändringen från situation till tillvaro är inte avsedd att förändra innehållet i det barnet har möjlighet att berätta utan görs av språkliga skäl.

Som beskrivs ovan i avsnittet "Riskfaktorer och riskbedömning vid bedömning av barnets bästa" innebär förslaget en förändring på så sätt att barnet i större utsträckning får frågor om riskfaktorer, vilket också innebär en större delaktighet för barnet jämfört med nuvarande allmänna råd.

I nuvarande allmänna råd är det endast inom ramen för en utredning enligt 6 kap. 19 § FB som det anges att socialnämnden efter samtal med barnet bör kontrollera att uppgifterna har uppfattats rätt. Förslaget innebär att nämnden, i alla avsnitt där samtal med barnet sker, bör fråga barnet om uppgifterna som barnet har lämnat har uppfattats rätt.

För att öka förutsättningarna för att barns åsikter framkommer föreslås ett tillägg i samarbetssamtal om att socialnämnden, i det fall inget samtal med barnet äger rum, bör bilda sig en uppfattning om barnets åsikter genom att prata med föräldrarna. En liknande formulering finns i nuvarande allmänna råd i avsnitten avseende avtal enligt 6 kap. 17 a § FB, upplysningar enligt 6 kap. 20 § och utredning enligt 6 kap. 19 § FB.

För att öka barnets rätt till delaktighet och information föreslås ytterligare ett tillägg om att nämnden, i det fall inget samtal med barnet äger rum, bör upplysa föräldrarna om barnets rätt till information och verka för att de ger barnet sådan med utgångspunkt från dess förutsättningar och behov. Förslaget gäller alla delområden där rubriken "Barnets delaktighet" finns med.

I nuvarande allmänna råd är det bara vid avtal enligt 6 kap. 17 a § FB och utredning enligt 6 kap. 19 § FB som barnet erbjuds ett uppföljande samtal, om det inte är olämpligt. I förslaget har tillägg gjorts så att barnet erbjuds ett uppföljande samtal även vid samarbetssamtal enligt 6 kap. 18 § FB och 5 kap. 3 § SoL och upplysningar enligt 6 kap. 20 § FB, om det inte är olämpligt.

Nuvarande allmänna råd gällande upplysningar enligt 6 kap. 20 § FB och utredning enligt 6 kap. 19 § FB, angående att utredaren bör låta barnet berätta eller på annat sätt åskådliggöra sin situation, är inte med i förslaget. Ett barn kan utifrån dess förutsättningar framföra sina åsikter på olika sätt och vår bedömning är att detta inte behöver framgå av allmänna råd. I nuvarande allmänna råd gällande utredning enligt 6 kap. 19 § FB framgår även att utredaren inte bör pressa barnet att lämna synpunkter eller ta ställning i sak samt att samtalets innehåll och längd

---

¹² Prop. 2020/21:150 s. 130 f.

bör anpassas till barnets ålder och mognad. Vår bedömning är att inte heller detta behöver framgå av allmänna råd och att en beskrivning av hur samtal med barn kan gå till kan framgå av tillhörande handbok.

Registeruppgifter

Rättslig utgångspunkt

Socialnämndens utredningsskyldighet

Innebörden av socialnämndens utredningsskyldighet vid avtal enligt 6 kap. 17 a § FB, upplysningar enligt 6 kap. 19 och 20 §§ FB samt utredning enligt 6 kap. 19 § FB specificeras inte i lagtext.

När socialnämnden ska pröva om ett avtal mellan föräldrarna om vårdnad, boende eller umgänge ska godkännas ska nämnden enligt 6 kap. 17 a § 4 st. FB se till att frågor om vårdnad, boende och umgänge blir tillräckligt utredda. När nämnden prövar ett avtal ska den, för att uppfylla sitt utredningsansvar, ha ett i huvudsak lika gott underlag för bedömning av godkännandefrågan som rätten har när den prövar en gemensam ansökan från föräldrarna.¹³ När rätten prövar en gemensam ansökan från föräldrarna inhämtas upplysningar från nämnden utifrån regleringen i 6 kap. 19 § FB.

Vid upplysningar enligt 6 kap. 19 § FB ska rätten, innan den avgör ett mål eller ärende om vårdnad, boende eller umgänge, ge socialnämnden tillfälle att lämna upplysningar. Om nämnden har tillgång till upplysningar som kan ha betydelse för frågans bedömning är nämnden enligt 6 kap. 19 § 2 st. FB skyldig att lämna sådana upplysningar till rätten.

Innan rätten fattar ett interimistiskt beslut om vårdnad, boende eller umgänge kan den inhämta upplysningar från socialnämnden enligt 6 kap. 20 § FB.

Vid utredning enligt 6 kap. 19 § FB får rätten ge riktlinjer för utredningen och den som utför utredningen ska, om det inte är olämpligt, lämna förslag till beslut till rätten.

Rätten till respekt för privatliv och familjeliv

Vid inhämtandet av uppgifter från olika register behöver socialnämnden beakta skyddet för privatliv och den personliga integriteten. Enligt 1 kap. 2 § 4 st. regeringsformen (RF) ska det allmänna värna om den enskildes privatliv och familjeliv och enligt 2 kap. 6 § 2 st. RF ska var och en gentemot det allmänna vara skyddad mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden. Rätten till respekt för privatliv och familjeliv framgår även av artikel 8.1 i Europakonventionen¹⁴ och artikel 7 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.

Behandling av personuppgifter

I artikel 8 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna fastslås att var och en har rätt till skydd av de personuppgifter som rör honom eller henne. Framtagning, läsning och användning av uppgifter från socialnämndens register utgör behandling av personuppgifter utifrån definitionen av ordet "behandling" i artikel 4 i dataskyddsförordningen.¹⁵ Enligt 6 § lag (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten får personuppgifter behandlas bara om behandlingen är nödvändig för att arbetsuppgifter inom socialtjänsten ska kunna utföras. Personuppgifter får även behandlas för uppgiftsutlämnande som föreskrivs i lag eller förordning. En registrerad person har inte rätt att motsätta sig sådan behandling av uppgifter som är tillåten enligt denna lag. Enligt 12 § 1 st. 2 p. förordning (2001:637) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten får en kommunal myndighet behandla personuppgifter för faderskapsutredningar, utredning om vårdnad av barn, adoptionsärenden samt annan verksamhet inom familjerätten som följer av bestämmelserna i föräldrabalken.

¹³ Prop. 1997/98:7 s. 121.

¹⁴ Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

¹⁵ EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG.

Sekretess

Uppgifter om en enskilds personliga förhållanden omfattas enligt 26 kap. 1 § 1 st. OSL av sekretess, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Det finns dock bestämmelser som kan bryta sekretessen. Enligt 10 kap. 28 § OSL hindrar inte sekretessen att en uppgift lämnas till en annan myndighet, om uppgiftsskyldighet följer av lag eller förordning. Sekretessen kan även brytas enligt 10 kap. 2 § OSL om utlämnandet av en uppgift till en enskild eller annan myndighet är nödvändigt för att den utlämnande myndigheten ska kunna fullgöra sin verksamhet.

Enligt 6 kap. 20 b § FB, som trädde i kraft 2021, är en socialnämnd som har tillgång till uppgifter som kan ha betydelse för bedömningen av en fråga om vårdnad, boende eller umgänge, trots sekretess enligt 26 kap. 1 § 1 st. offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) (OSL) skyldig att lämna sådana uppgifter på begäran av en socialnämnd som ska pröva ett avtal enligt 6 kap. 17 a § FB, lämna upplysningar enligt 6 kap. 19 eller 20 §§ FB eller utföra en utredning enligt 6 kap. 19 § FB. Detsamma gäller när uppgifterna begärs av den som socialnämnden har utsett att utföra en utredning enligt 6 kap. 19 § FB.

Frågan om "inre sekretess" inom myndigheter har behandlats i olika utredningar. I OSL finns ingen direkt regel om "inre sekretess" inom en myndighet, ifall att verksamheterna är del av samma verksamhetsgren. Socialnämnden kan ändå behöva beakta vem som kan ta del av uppgifter inom nämnden. I betänkandet Ny sekretesslag (SOU 2003:99) konstateras att det i allmänhet ansetts vara självklart att uppgifter som omfattas av sekretess får lämnas mellan befattningshavare hos en och samma myndighet i den utsträckning som är normal och behövlig för ett ärendes handläggning eller för verksamhetens bedrivande i övrigt.¹⁶

Uppgifter i belastnings- och misstankeregister

Socialnämndens möjlighet att inhämta uppgifter från belastningsregistret och misstankeregistret i ärenden om vårdnad, boende och umgänge framgår av 6 § lag (1998:620) om belastningsregister och 11 § förordning (1999:1134) om belastningsregister respektive 6 § Lag (1998:621) om misstankeregister och 4 § förordningen (1999:1135) om misstankeregister. Enligt 7 § lag (1998:620) om belastningsregister och 6 § lag (1998:621) om misstankeregister ska en myndighet som har rätt att få uppgifter ur registret i varje särskilt fall noga pröva behovet av information. En begäran om att få ta del av uppgifter ur registret får göras endast om skälet till det uppväger den olägenhet det innebär för den som berörs.

Problembeskrivning av nuvarande allmänna råd och vilken förändring som eftersträvas

Nuvarande allmänna råd behöver i viss mån revideras för att ligga i linje med gällande lagstiftning. En revidering i detta avseende bidrar även till en rättssäker hantering av personuppgifter inom socialnämnden.

Uppgifter från olika register är ett relevant underlag för socialnämndens och domstolens riskbedömning och bedömning av barnets bästa. Utgångspunkten för förslaget är därför att de allmänna råden bör rekommendera inhämtning av registeruppgifter till utredningen i den utsträckning lagstiftningen tillåter. Vid framtagning av förslaget har MFOF dock beaktat att inhämtandet av registeruppgifter behöver vägas mot individens rätt till privatliv och skydd för sin personliga integritet.

Förslag till förändringar

I nuvarande allmänna råd avseende avtal enligt 6 kap. 17 a § FB, upplysningar enligt 6 kap. 19 och 20 §§ FB samt utredning enligt 6 kap. 19 § FB är rekommendationen att hämta in uppgifter från socialtjänstens register formulerat på olika sätt. Vad gäller avtal anges i nuvarande allmänna råd endast att det av utredningen bör framgå vilka uppgifter från socialtjänstens register som har betydelse under rubriken "Utredningens innehåll". I förslaget innehåller samtliga av dessa fyra områden ett avsnitt med rubriken "Registeruppgifter" i syfte att skapa enhetlighet och tydlighet.

¹⁶ Att göra anmälningar som gäller barn sökbara - Rättsliga förutsättningar för personuppgiftsbehandling, Socialstyrelsen, s. 40.

Uppgifter från socialnämndens register om barnet och föräldrarna

I nuvarande allmänna råd avseende upplysningar enligt 6 kap. 19 § FB ("Tillfälle att lämna upplysningar") och upplysningar enligt 6 kap. 20 § FB ("Upplysningar inför ett interimistiskt beslut") anges att socialnämnden alltid bör inhämta uppgifter om barnet och föräldrarna från socialtjänstens register. I nuvarande allmänna råd avseende utredning enligt 6 kap. 19 § FB ("Utredningsförfarandet") nämns inte barnet under rubriken "Registeruppgifter" och i nuvarande allmänna råd om avtal enligt 6 kap. 17 a § FB finns inga riktlinjer om vilka uppgifter som bör inhämtas. För att skapa enhetlighet och tydlighet innehåller förslaget allmänna råd om att socialnämnden respektive utredaren inom samtliga av dessa fyra typer av ärenden bör hämta in uppgifter om barnet och föräldrarna från nämndens register.

Uppgifter från socialnämndens register om en ny partner eller någon annan person i barnets närhet

I nuvarande allmänna råd avseende upplysningar enligt 6 kap. 20 § FB och utredning enligt 6 kap. 19 § FB anges att uppgifter om ny partner alltid bör hämtas in från socialtjänstens register. Enligt förslaget till nya allmänna råd bör socialnämnden respektive utredaren, vid avtal enligt 6 kap. 17 a § FB, upplysningar enligt 6 kap. 20 § FB och utredning enligt 6 kap. 19 § FB överväga om det finns skäl att hämta in uppgifter om en ny partner eller någon annan person i barnets närhet. Förslaget innebär således en förändring jämfört med nuvarande allmänna råd på så sätt att uppgifter om en ny partner kan komma att hämtas in även vid utredning av om ett avtal om vårdnad, boende och umgänge är till barnets bästa.

Begreppet partner har en bred definition vilket innebär att nämnden, i sin bedömning av om uppgifter ska inhämtas, bör ta hänsyn till i vilken omfattning partnern har del i barnets liv. Det avgörande är inte att personen är en ny partner till en förälder utan att den nya partnern bedöms kunna få en inverkan på barnet och barnets tillvaro. Förslaget innebär därför att nämnden, utifrån en proportionalitetsbedömning, även kan inhämta uppgifter om någon annan person i barnets närhet om den personen på motsvarande sätt har en stor del i barnets liv.

I förslaget förtydligas att inhämtande av uppgifter om utomstående i en utredning bör föregås av ett övervägande. Anledningen till ändringen är att det enligt vår bedömning inte alltid är proportionerligt att hämta in uppgifter om en ny partner. MFoF har för avsikt att utveckla stödet för detta övervägande i tillhörande handbok men de frågor som är av vikt att beakta är i vilken typ av ärende som inhämtandet av uppgifter görs, vilken relation den nya partnern eller personen i barnets närhet har till barnet, hur mycket kontakt den personen har med barnet och om det har framkommit uppgifter i ärendet som medför att det finns skäl att inhämta uppgifter om personen. Socialnämnden respektive utredaren behöver göra en bedömning av om det är proportionerligt i avvägningen mellan utredningens mål och den enskildes intresse dvs. om det avsedda resultatet står i rimligt förhållande till de olägenheter som kan antas uppstå för den som åtgärden riktas mot (jfr. 5 § FL). I denna avvägning bör beaktas hur viktig personens socialtjänstregister kan tänkas vara för frågans bedömning. Alltjämt bör försiktighet beaktas med att ta in uppgifter om utomstående i utredningar.¹⁷

Uppgifter från annan socialnämnd

Enligt ny reglering i 6 kap. 20 b § FB är en socialnämnd som har tillgång till uppgifter som kan ha betydelse för bedömningen av en fråga om vårdnad, boende eller umgänge skyldig att lämna sådana uppgifter på begäran av en socialnämnd som ska pröva ett avtal enligt 6 kap. 17 a § FB, lämna upplysningar enligt 6 kap. 19 eller 20 §§ FB eller utföra en utredning enligt 6 kap. 19 § FB. Utifrån detta innehåller förslaget nya allmänna råd om att socialnämnden respektive utredaren bör överväga om det finns skäl att hämta in uppgifter från någon annan socialnämnd. Även om den socialnämnd som har skyldighet att lämna ut uppgifter behöver bedöma att uppgifterna har relevans för vårdnads-, boende- eller umgängesfrågan innan uppgifterna lämnas ut bör inhämtandet av uppgifter inte ske slentrianmässigt. En bedömning utifrån proportionalitetsprincipen bör alltid göras vilket tydliggörs genom att nämnden bör överväga inhämtandet. Ett utförligare resonemang om detta kommer att finnas i handboken.

¹⁷ Prop. 1996/97:124 s. 153 och JO 1984/85 s. 198.

Uppgifter från polisens misstanke och belastningsregister

I nuvarande allmänna råd om upplysningar enligt 6 kap. 20 § FB anges att handläggaren bör överväga om det finns skäl att hämta in uppgifter från polisens misstanke- och belastningsregister. Vid utredning enligt 6 kap. 19 § FB anges att utredaren i regel bör hämta in uppgifter om föräldrarna och nya partner från polisens misstanke- och belastningsregister. I förslaget används samma skrivning avseende både upplysningar enligt 6 kap. 20 § FB och utredning enligt 6 kap. 19 § FB, vilken är att socialnämnden respektive utredaren i regel bör hämta in uppgifter om föräldrarna från polisens misstanke- och belastningsregister samt överväga om det finns skäl att hämta in uppgifter om en ny partner. JO har uttalat att, med tanke på att en utredning om vårdnad görs för att utröna vad som är bäst för barnet, måste möjligheten att hämta uppgifter ur polisens belastnings- och misstankeregister även finnas beträffande en förälders sambo.¹⁸ Vid bedömningen av om uppgifter ska inhämtas om föräldrarna eller en ny partner behöver socialnämnden respektive utredaren beakta den proportionalitetsbedömning som framgår av 7 § lag (1998:620) om belastningsregister och 6 § lag (1998:621) om misstankeregister. I övervägandet av om det finns skäl att inhämta uppgifter om en ny partner bör nämnden respektive utredaren beakta i vilken typ av ärende som inhämtandet av uppgifterna görs, hur mycket kontakt den nya partnern har med barnet och om det har framkommit uppgifter i ärendet som medför att det finns skäl att inhämta uppgifter om denne.

Föräldrarnas samarbetsförmåga, förmåga att sätta barnets behov främst och förmåga att ta ett gemensamt ansvar i frågor som rör barnet

Rättslig utgångspunkt

Enligt den nya formuleringen i 6 kap. 5 § FB, som trädde ikraft 2021, ska rätten, vid bedömningen av om föräldrarna ska ha gemensam vårdnad eller om en av dem ska ha ensam vårdnad, fästa avseende särskilt vid föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov främst och ta ett gemensamt ansvar i frågor som rör barnet. Det innebär att det inte är hur föräldrarnas kontakter ser ut som är avgörande, utan i vilken mån de kan lösa frågor på ett för barnet bra sätt utan att deras agerande påverkar barnet på ett negativt sätt.¹⁹ Den tidigare lydelsen var att rätten skulle fästa avseende särskilt vid föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet.

Föräldrarnas samarbetsförmåga är fortfarande av betydelse i frågor om vårdnad, boende och umgänge. Enligt förarbetena bör det beaktas att ett växelvist boende ställer särskilda krav på föräldrarna och en grundläggande förutsättning för denna boendeformen är att föräldrarnas samarbetsförmåga är särskilt god.²⁰ Uppgifter om föräldrarnas samarbetsförmåga är därför alltså av vikt vid socialnämndens handläggning av frågor om vårdnad, boende och umgänge.

Problembeskrivning av nuvarande allmänna råd och vilken förändring som eftersträvas

Nuvarande allmänna råd behöver revideras för att ligga i linje med gällande lagstiftning.

Föräldrarnas samarbetsförmåga är fortfarande av vikt för att hitta lösningar som blir bra för barnet och särskilt framträdande vid handläggning av samarbetsamtal. Utifrån syftet att bidra till ett stärkt barnperspektiv lägger de allmänna råden i förslaget mindre fokus på hur föräldrarnas samarbete ser ut och mer fokus på hur det påverkar barnet.

Förslag till förändringar

Samarbetsförmåga

I nuvarande allmänna råd används olika skrivningar beträffande föräldrarnas samarbete. Förutom föräldrarnas förmåga att samarbeta används begrepp som föräldrarnas vilja att samarbeta, föräldrarnas möjligheter att samarbeta och hur föräldrarnas samarbete fungerar. I förslaget används genomgående "föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som gäller barnet" i syfte att skapa enhetlighet och stärka barnperspektivet. Begreppet förmåga

¹⁸ JO 1989/90 s. 234.

¹⁹ Prop. 2020/2021:150 s. 133.

²⁰ Prop. 2005/06: 99 s. 53.

är enligt vår bedömning det begrepp som är mest ändamålsenligt utifrån hur berörd förälder hanterar samarbetet och inte yttre omständigheter som kan inkluderas i begreppet möjligheter.

Utifrån att ett växelvis boende enligt förarbetena ställer särskilda krav på föräldrarnas samarbetsförmåga innehåller förslaget ett tillägg under rubriken "Avtal om boende" om att hänsyn särskilt bör tas till föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som gäller barnet, vid prövning av om ett avtal om växelvis boende är till barnets bästa.

Sätta barnets behov främst och ta ett gemensamt ansvar

Utifrån den nya formuleringen i 6 kap. 5 § FB om att rätten, vid bedömningen av om föräldrarna ska ha gemensam vårdnad eller om en av dem ska ha ensam vårdnad, ska fästa avseende särskilt vid föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov främst och ta ett gemensamt ansvar i frågor som rör barnet, införs dessa skrivningar i allmänna råd om samtal med föräldrarna vid upplysningar enligt 6 kap 20 § FB och utredning enligt 6 kap. 19 § FB. Dessa frågor ska enligt förslaget även behandlas i sammanställningen av uppgifter om föräldrarna och utredarens analys i utredningsrapporten vid utredning enligt 6 kap. 19 § föräldrabalken.

Vid socialnämndens handläggning av samarbetsamtal enligt 6 kap. 18 § FB och 5 kap. 3 § SoL innebär förslaget nya allmänna råd om att samarbetsamtalen bör inriktas på föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som gäller barnet och hur föräldrarna kan hantera frågor om barnet på ett för barnet bra sätt. I och med att samarbetsamtalen är ett stöd till föräldrar innehåller förslaget ett tillägg jämfört med nuvarande allmänna råd om att samtalen bör inriktas på hur föräldrarna kan hantera frågor om barnet på ett för barnet bra sätt, för att visa på att nämnden i samtalen kan ge stöd till föräldrarna i dessa frågor. I och med att socialnämnden inte har en utredande funktion vid samarbetsamtal och samtalen till stor del styrs av föräldrarnas behov innehåller förslaget inga specifika skrivningar om föräldrars förmåga att sätta barnets behov främst och ta ett gemensamt ansvar i frågor som gäller barnet vid samarbetsamtal.

Vid socialnämndens handläggning av avtal enligt 6 kap. 17 a § FB genomför nämnden en utredning utifrån en gemensam ansökan från föräldrarna. Enligt 6 kap. 17 a § 4 st. FB ska socialnämnden se till att frågor om vårdnad, boende och umgänge blir tillräckligt utredda. Avtal om vårdnad, boende och umgänge ska godkännas av socialnämnden om det som har överenskomits är till barnets bästa (6 kap. 2 a § FB). Om barnet står under vårdnad av endast en förälder, och föräldrarna gemensamt vill ha vårdnad om barnet, ska nämnden godkänna avtalet, om det inte är uppenbart att avtalet är oförenligt med barnets bästa (6 kap. 6 § andra stycket FB). Utredningsskyldigheten innebär att socialnämnden ska ha ett i huvudsak lika gott underlag för bedömning av godkännandefrågan som rätten har när den prövar en gemensam ansökan.²¹ Eftersom föräldrarna är överens om den avtalsfråga som ska utredas finns ett visst mått av samarbete mellan föräldrarna. Det finns därför inte skäl för specifika allmänna råd om att nämnden bör utreda föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov främst och ta ett gemensamt ansvar på samma sätt som i nämndens handläggning av upplysningar och utredningar då föräldrarna är i tvist. I förslaget läggs stort ansvar på föräldrarna att beskriva hur och varför deras överenskommelse blir bra för barnet och därmed får socialnämnden en bild av hur föräldrarna har tänkt samarbeta.

Ett upplysningsdokument per barn och en utredningsrapport per barn

I domstolen kan ett mål om vårdnad, boende och umgänge omfatta flera barn i en syskonskara. Som en följd av detta kan ett uppdrag från domstolen till socialnämnden om upplysningar enligt 6 kap. 19 och 20 §§ FB eller utredning enligt 6 kap. 19 § FB innefatta flera barn. Vägledning för hur socialnämnderna ska eller bör dokumentera familjerättsliga ärenden finns i Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:5) om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS. Av 4 kap. 1 § SOSFS 2014:5 framgår att handlingar som upprättas och gäller enskilda ska begränsas till att innehålla uppgifter som bedöms vara tillräckliga, väsentliga och ändamålsenliga i förhållande till vad saken gäller. En personakt ska enligt 4 kap. 3 § avse endast en person. Även om det hos socialnämnderna upprättas en personakt för varje barn förekommer det att uppgifter om flera syskon sammanställs i ett och samma underlag vid upplysningar till domstolen eller en och samma utredningsrapport vid utredningar. Det innebär att uppgifter om samtliga barn i en syskonskara redovisas i ett

²¹ Prop. 1997/98:7 s. 121.

gemensamt dokument som även arkiveras i respektive barns akt. Även om en avvägning om vilka uppgifter som presenteras i dokumentet görs utifrån relevans i utredningsfrågan kan det likväl röra sig om känsliga uppgifter såsom uppgifter om barnets särskilda behov.

I nuvarande allmänna råd finns ingen tydlig vägledning om hur uppgifterna ska redovisas till domstolen vad gäller upplysningar enligt 6 kap. 19 och 20 §§ FB. Vid utredningar enligt 6 kap. 19 § FB framgår av nuvarande allmänna råd att "om uppdraget från rätten avser flera barn, bör varje barn redovisas för sig" samt "om utredningen omfattar flera barn, bör utredaren redovisa bedömningen för varje barn för sig".

Förslaget innehåller nya allmänna råd avseende upplysningar enligt 6 kap. 19 och 20 §§ FB om att ett dokument bör upprättas för varje barn i de fall uppdraget från domstolen gäller flera barn. Likaså innehåller förslaget nya allmänna råd avseende utredning enligt 6 kap. 19 § FB om att en utredningsrapport bör upprättas för varje barn i de fall uppdraget från domstolen gäller flera barn. Syftet med tilläggen är att stärka barnrättsperspektivet och synen på barnet som rättighetsbärare. Genom att ett dokument upprättas per barn stärks barnets rätt att ses som en egen person med individuella behov. Tillägget kan även bidra till en rättssäker hantering av personuppgifter inom socialnämnden.

Förslag utifrån olika delområden

Samarbetssamtal enligt 6 kap. 18 § FB och 5 kap. 3 § SoL

Erbjudande om samarbetssamtal

I nuvarande allmänna råd under rubriken "Väntetid" anges att den person som ska vara samtalsledare bör erbjuda barnets föräldrar ett första samtal så snart som möjligt och alltid inom två veckor. I vår kontakt med yrkesverksamma inom socialnämnderna har MFoF fått kännedom om att det finns en otydlighet i om föräldrarna bör få ett erbjudande inom två veckor eller om det första samtalet bör äga rum inom två veckor. MFoF har även fått kännedom om att socialnämnderna har svårt att genomföra ett första samarbetssamtal inom två veckor.

I förslaget förtydligas under rubriken "Inför samarbetssamtal initierade av föräldrarna" att socialnämnden innan samarbetssamtal inleds bör fråga föräldrarna, var och en för sig, om det förekommer eller har förekommit hot, våld eller andra övergrepp inom familjen. Nämnden bör även fråga om det förekommer eller har förekommit missbruk, psykisk ohälsa eller någon annan problematik i familjen. Därefter bör nämnden överväga om säkerhetsåtgärder behöver vidtas samarbetssamtal eller om framkomna uppgifter medför att det är olämpligt att påbörja sådana samtal. Som följd av detta innehåller förslagen förändrade allmänna råd under rubriken "Erbjudande av samarbetssamtal" där det enligt förslaget framgår att barnets föräldrar bör erbjudas ett första samarbetssamtal så snart det är möjligt. Samtalet bör äga rum inom fyra veckor från det att de har kontaktat socialnämnden eller nämnden har fått ett uppdrag från domstolen att anordna samarbetssamtal.

Även om förslaget skulle kunna medföra att föräldrarna får hjälp senare och att det därmed tar längre tid innan situationen för barnet förbättras bedöms det vara av vikt att nämnden har tillräckligt med tid för att undersöka om det finns behov av säkerhetsåtgärder eller om det olämpligt att påbörja samarbetssamtal. I och med detta förbättras förutsättningarna för att uppmärksamma barn i en utsatt situation. Förslaget bedöms även tydliggöra att tidsangivelsen avser när det första samtalet bör äga rum, inte när föräldrarna bör få ett erbjudande.

Inför samarbetssamtal initierade av föräldrarna

I nuvarande allmänna råd finns skrivningar med motsvarande innehåll under rubriken "När samarbetssamtal kan ifrågasättas". Den nuvarande rubriksättningen kan tolkas som att det är i vissa situationer som socialnämnden ska undersöka om samarbetssamtal är lämpliga. Förslaget innebär en språklig omformulering av rubriken till "Inför samarbetssamtal initierade av föräldrarna" vilket tydliggör att avsnittet innehåller allmänna råd om vad socialnämnden alltid bör göra innan samarbetssamtal påbörjas. Rubriken syftar även till att tydliggöra den kronologiska ordningen av handläggningen.

I förslaget har de allmänna råden om hur socialnämnden inhämtar uppgifter om riskfaktorer utvecklats. För närmare beskrivning av detta hänvisas till avsnitten "Barn som har bevittnat hot, våld eller andra övergrepp inom familjen" samt "Riskfaktorer och riskbedömning vid bedömning av barnets bästa" under rubriken "Övergripande frågor och återkommande begrepp".

Samarbetssamtal på uppdrag av domstol

I förslaget särskiljs vilka inledande åtgärder som bör vidtas när samarbetssamtal genomförs på uppdrag av domstol enligt 6 kap. 18 § 2 st. FB. Det är av vikt att inledningsvis fråga föräldrar om förekomsten av hot, våld eller andra övergrepp eller missbruk, psykisk ohälsa eller någon annan problematik i familjen för att så snart som möjligt kunna bedöma behovet av säkerhetsåtgärder eller andra åtgärder i ärendet.

Om en förälder har utsatt barnet eller någon annan i familjen för våld eller något annat övergrepp är det olämpligt att försöka få föräldrarna att komma överens.²² Om domstolen har beslutat om samarbetssamtal har socialnämnden inte rätt att ompröva domstolens beslut. Samarbetssamtal på uppdrag av domstol inleds därför med att frågorna ställs till föräldrarna var och en för sig. Om det framkommer uppgifter av det slag som har beskrivits ovan bör nämnden enligt förslaget överväga om säkerhetsåtgärder behöver vidtas vid fortsatta samarbetssamtal. Förslag på säkerhetsåtgärder kommer att ges i tillhörande handbok. Om nämnden bedömer att samtalen inte kan fortsätta trots säkerhetsåtgärder bör samtalsserien avslutas.

De efterföljande avsnitten i förslaget gäller oavsett om en eller båda föräldrarna har initierat samarbetssamtal eller om samtalen sker på uppdrag av domstol.

Samarbetssamtal med föräldrarna

Rubriken har i förslaget ändrats av språkliga skäl i syfte att skapa tydlighet. I förslaget innehåller det första stycket några få språkliga justeringar och ett tillägg om barnets rätt till delaktighet. Skälen till tillägget beskrivs i konsekvensutredningen i avsnittet "Barnets delaktighet" under rubriken "Övergripande frågor och återkommande begrepp".

Sedan 2014 ska kommunerna erbjuda samarbetssamtal även för att ge föräldrar stöd i att komma överens i frågor som gäller barns försörjning (5 kap. 3 § första stycket 1 punkten SoL). Samarbetssamtalsledarna ska bidra till att föräldrar når samförstånd genom att de får övergripande information om ekonomiska frågor, vilket innefattar frågor om barns kostnader, föräldrars gemensamma försörjningsansvar samt olika familjeekonomiska stödsystem.²³ Utifrån lagändringen innehåller förslaget ett tillägg om frågor om barnets försörjning i stycket om samarbetssamtalens inriktning.

I övrigt innehåller stycket om samtalens inriktning i förslaget samma punkter som i nuvarande allmänna råd men med språkliga justeringar. Strecksatserna i nuvarande allmänna råd om att samtalen bör inriktas på barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna och barnets behov i övrigt, har i förslaget sammanfattats i en strecksats om barnets behov. Strecksatsen om föräldrarnas samarbetsförmåga har utvecklats i förslaget. Avseende detta hänvisas till beskrivningen ovan i avsnittet "Föräldrarnas samarbetsförmåga, förmåga att sätta barnets behov främst och förmåga att ta ett gemensamt ansvar i frågor som rör barnet" under rubriken "Övergripande frågor och återkommande begrepp".

I förslaget har de allmänna råden om hur socialnämnden inhämtar uppgifter om riskfaktorer utvecklats. För närmare beskrivning av detta hänvisas till avsnitten "Barn som har bevittnat hot, våld eller andra övergrepp inom familjen" samt "Riskfaktorer och riskbedömning vid bedömning av barnets bästa" under rubriken "Övergripande frågor och återkommande begrepp".

²² Prop. 2020/21:150 s. 55.

²³ Prop. 2012/13:189 s. 7.

Barnets delaktighet

Förändringarna som föreslås beskrivs ovan i avsnitten "Barn som har bevittnat hot, våld eller andra övergrepp inom familjen", "Riskfaktorer och riskbedömning vid bedömning av barnets bästa" och "Barnets delaktighet" under rubriken "Övergripande frågor och återkommande begrepp".

Avbryta samarbetsamtal

Avsnittet innehåller ett tillägg om att samtalsserien även kan avbrytas om säkerhetsåtgärder har vidtagits vid samarbetsamtal och socialnämnden bedömer att samtalen inte kan fortsätta trots dessa.

Uppföljning

Förslaget innehåller ett tillägg om att även i de fall föräldrarna når enighet i frågor som gäller barnets försörjning bör de erbjudas ytterligare ett samtalstillfälle för uppföljning av om överenskommelsen fortfarande är till barnets bästa. Tillägget i förslaget till nya allmänna råd följer av tillägget i 5 kap. 3 § SoL om samarbetsamtal avseende frågor om barnets försörjning. Utifrån det bör även uppföljning erbjudas i dessa frågor.

För att tydliggöra barnets rätt till delaktighet innehåller förslaget nya allmänna råd om att även barnet bör erbjudas ett samtal för uppföljning, om det inte är olämpligt, vilket beskrivits ovan i avsnittet "Barnets delaktighet" under rubriken "Övergripande frågor och återkommande begrepp".

Avtal enligt 6 kap. 17 a § FB

Socialnämndens behörighet

Rubriken i förslaget är ny och avsnittet innehåller allmänna råd till stöd för socialnämndens bedömning av sin behörighet när personerna i ärendet har skyddade personuppgifter eller anknytning till annat land.

Med anledning av den nya regleringen i 6 kap. 17 a § 3 st. FB innehåller förslaget ett nytt stycke om skyddade personuppgifter. Av lagtexten följer att om det kan antas att sekretess gäller för de uppgifter som behövs för att avgöra var barnet är folkbokfört, får även socialnämnden i en kommun där någon av föräldrarna är folkbokförd pröva om ett avtal som avses i andra stycket ska godkännas. Om det kan antas att sekretess gäller också för de uppgifter som behövs för att avgöra var föräldrarna är folkbokförda, får ett sådant avtal godkännas av socialnämnden i den kommun som föräldrarna väljer. Detsamma gäller om det kan antas att sekretess gäller för de uppgifter som behövs för att avgöra var barnet och en förälder är folkbokförda och den andra föräldern inte är folkbokförd i landet. Förslaget innehåller nya allmänna råd om vilka kontroller som bör göras och underlag som bör begäras in för att nämnden ska kunna ta ställning till om de kan pröva om ett avtal ska godkännas, när barnet eller föräldrarna har skyddade personuppgifter.

Enligt 6 kap. 17 a § FB är det socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört som prövar om ett avtal kan godkännas. Det är därmed nödvändigt att barnet är folkbokfört i en svensk kommun för att socialnämnden ska ha behörighet att godkänna avtalet. För att nämnden på ett tillfredsställande sätt ska kunna pröva om avtalet kan godkännas krävs att en utredning om barnets förhållanden och om föräldrarnas lämplighet kan inhämtas.²⁴ Om föräldrarna eller barnet har anknytning till ett annat land är det inte tillräckligt att barnet är folkbokfört i Sverige för att barnets folkbokföringskommun ska kunna godkänna avtalet. Socialnämnden måste också pröva vilken anknytning, utöver folkbokföringen, som krävs för att nämnden ska vara behörig att pröva ett avtal. Frågan om sådan behörighet bedöms enligt allmänna internationella processrättsliga principer på familjerättens område.²⁵ Om barnet är folkbokfört och har sitt hemvist i Sverige är emellertid socialnämnden alltid behörig att pröva avtalet. Med anledning av detta innehåller förslaget nya allmänna råd om att socialnämnden, i det fall ett barn har anknytning till ett annat land, bör göra en bedömning av om barnet har hemvist i Sverige för att ta ställning till om nämnden har behörighet att pröva om ett avtal ska godkännas.

²⁴ Prop. 1997/98:7 s. 83.

²⁵ Prop. 1997/98:7 s. 121.

Samtal med föräldrarna

I förslaget har rubriken "Personligt sammanträffande" ändrats till "Samtal med föräldrarna". Förslaget öppnar upp för att socialnämnden kan träffa och samtal med föräldrarna under andra former än genom ett fysiskt möte. För att säkerställa att samtalet sker med barnets föräldrar innehåller förslaget nya allmänna råd om att nämnden bör uppmana var och en av föräldrarna att styrka sina identiteter.

Förslaget innehåller nya allmänna råd om att socialnämnden bör låta föräldrarna berätta om barnet samt dess levnadssituation och behov och redogöra för varför de anser att avtalets innehåll är till barnets bästa. Förändringarna avser stärka barnperspektivet och tydliggöra att föräldrarna bör utgå från vad som blir bäst för barnet när de kommer överens i frågor om vårdnad, boende och umgänge. Formuleringen tydliggör och följer regleringen i 6 kap. 2 a § om att barnets bästa ska vara avgörande för alla frågor om vårdnad, boende och umgänge.

I förslaget har de allmänna råden om hur socialnämnden inhämtar uppgifter om riskfaktorer utvecklats. För närmare beskrivning av detta hänvisas till avsnitten "Barn som har bevittnat hot, våld eller andra övergrepp inom familjen" samt "Riskfaktorer och riskbedömning vid bedömning av barnets bästa" under rubriken "Övergripande frågor och återkommande begrepp".

Föräldrar som har problem

I förslaget har avsnittet "Föräldrar som har problem" tagits bort utifrån bedömningen att innehållet ingår i andra avsnitt i förslaget. Under rubriken "Beslutsunderlag" i förslaget anges att det av beslutsunderlaget bör framgå hur bedömningen av vad som är barnets bästa har gjorts samt att om det har framkommit andra uppgifter som är av betydelse i ärendet bör även de framgå av beslutsunderlaget.

Barnets delaktighet

Förändringarna som föreslås beskrivs ovan i avsnitten "Barn som har bevittnat hot, våld eller andra övergrepp inom familjen", "Riskfaktorer och riskbedömning vid bedömning av barnets bästa" och "Barnets delaktighet" under rubriken "Övergripande frågor och återkommande begrepp".

Registeruppgifter

Förslaget till nya allmänna råd innehåller ett nytt avsnitt med rubriken "Registeruppgifter". Innehållet i avsnittet och skälen till förslaget beskrivs ovan i avsnittet "Registeruppgifter" i konsekvensutredningen.

Avtal om boende

Ett tillräckligt gott samarbete mellan föräldrar är en förutsättning för växelvis boende.²⁶ Förslaget innehåller därför ett tillägg om att hänsyn särskilt bör tas till föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som gäller barnet vid socialnämndens prövning av om ett avtal om växelvist boende är till barnets bästa. Ett utförligare resonemang om föräldrars samarbetsförmåga finns i avsnittet "Föräldrarnas samarbetsförmåga, förmåga att sätta barnets behov främst och förmåga att ta ett gemensamt ansvar i frågor som rör barnet" under rubriken "Övergripande frågor och återkommande begrepp".

Avtal om umgänge

Enligt 6 kap. 15 § FB kan umgänge ske genom att barnet och föräldern träffar varandra eller genom att de har annan kontakt. Av nuvarande allmänna råd framgår att det i ett avtal om umgänge också kan regleras att barnet och föräldern ska ha kontakt på annat sätt än genom att träffa varandra. Förslaget innehåller en ny formulering där det framgår att om umgänge planeras på något annat sätt än genom att barnet och föräldern träffar varandra bör socialnämnden överväga om det ska regleras i avtalet. I förslaget har de allmänna råden reviderats så att de innehållsmässigt enbart innehåller allmänna råd. Skrivningen i nuvarande allmänna råd utgör snarare en

²⁶ Prop. 2005/06:99 s. 53.

upplysning och vår bedömning är att det finns ett värde av att ha kvar en skrivning med liknande innehåll men att omformulera det till ett allmänt råd.

Beslutsunderlag

Förslaget innebär nya allmänna råd om att beslutsunderlaget bör innehålla uppgifter om barnet samt dess levnadssituation och behov. Tillägget i förslaget syftar till att stärka barnrättsperspektivet och markera att barnet, barnets levnadssituation och barnets behov är utgångspunkten för bedömningen av om avtalet är till barnets bästa.

Upplysningar enligt 6 kap. 19 § FB

Upplysningar från flera socialnämnder

I syfte att effektivisera handlägningsförfarandet, stärka samverkan mellan kommunerna samt tillgodose att domstolen får relevant och komplett underlag för sin prövning innehåller förslaget allmänna råd om att socialnämnderna bör samråda med varandra i de fall flera socialnämnder har getts tillfälle att komma in med upplysningar till domstolen i samma mål.

Den nya regleringen i 6 kap. 20 b § FB, som reglerar skyldigheten för en socialnämnd att i vissa fall lämna uppgifter till en annan socialnämnd, har medfört att avsnittet under rubriken "Registeruppgifter" i förslaget innehåller nya allmänna råd om att nämnden bör överväga om det finns skäl att hämta in uppgifter från någon annan socialnämnd. Utifrån det kan det vara av värde för de tillfrågade socialnämnderna att samråda om vem som ska inhämta uppgifter från ytterligare socialnämnder.

Registeruppgifter

Förslaget till nya allmänna råd innehåller ett nytt avsnitt med rubriken "Registeruppgifter". Innehållet i avsnittet och skälen till förslaget beskrivs ovan i avsnittet "Registeruppgifter" under rubriken "Övergripande frågor och återkommande begrepp".

Underlag till domstolen

I syfte att underlätta socialnämndens handläggning av upplysningar enligt 6 kap. 19 § FB och skapa enhetlighet i handläggningen innehåller förslaget ett nytt avsnitt med en beskrivning av vilka uppgifter som bör ingå i underlaget som översänds till domstolen.

Enligt förslaget bör ett dokument upprättas per barn, även i de fall socialnämnden har getts tillfälle att komma in med upplysningar om flera barn. Skälen till förslaget redovisas ovan i avsnittet "Ett upplysningsdokument per barn och en utredningsrapport per barn."

Förslaget innehåller en ny skrivning om att i det fall socialnämnden, med utgångspunkt från uppgifter i nämndens register, gör bedömningen att en viss lösning vad gäller vårdnad, boende och umgänge är olämplig för barnet, bör den överväga om domstolen bör informeras. I förarbetena avseende upplysningar enligt 6 kap. 20 § FB framhålls att nämnden inte behöver uttrycka någon egen uppfattning i tvistefrågan när upplysningar lämnas till domstolen. Ibland kan det dock vara lämpligt att utredaren gör det t.ex. när omständigheterna ger vid handen att en viss lösning av vårdnadsfrågan inte är förenlig med barnets bästa.²⁷ Även om uttalandet i förarbetena avser upplysningar enligt 6 kap. 20 § FB och inte 6 kap 19 § FB innehåller förslaget ett allmänt råd som påminner socialnämnden om att denna möjlighet finns, i syfte att framhålla socialnämndens ansvar för barnet och stärka barnperspektivet vid socialnämndens handläggning av upplysningar. Om handläggaren gör bedömningen att domstolen bör informeras om att en viss lösning vad gäller vårdnad, boende och umgänge är olämplig för barnet måste frågan behandlas i socialnämnden, eftersom ett förslag till beslut i samband med en upplysning inte kan

²⁷ Prop. 1981/82:168 s. 56 och 80.

delegeras enligt 10 kap. 5 § SoL. Eftersom det är upp till nämnden att fatta beslut i frågan anges i förslaget till nya allmänna råd att nämnden bör överväga om domstolen bör informeras.

Upplysningar enligt 6 kap. 20 § FB

Föreläggande till flera socialnämnder

I syfte att effektivisera handlägningsförfarandet, stärka samverkan mellan kommunerna samt tillgodose att domstolen får relevant och komplett underlag för sin prövning innehåller förslaget allmänna råd om att socialnämnderna bör samråda med varandra i de fall flera socialnämnder har förelagts att komma in med upplysningar till domstolen i samma mål.

Den nya regleringen i 6 kap. 20 b § FB, som reglerar skyldigheten för en socialnämnd att i vissa fall lämna uppgifter till en annan socialnämnd, har medfört att avsnittet under rubriken "Registeruppgifter" i förslaget innehåller nya allmänna råd om att nämnden bör överväga om det finns skäl att hämta in uppgifter från någon annan socialnämnd. Utifrån det kan det vara av värde för de tillfrågade socialnämnderna att samråda om vem som ska inhämta uppgifter från ytterligare socialnämnder.

Registeruppgifter

De förändringar som föreslås i förslaget och skälen till förändringarna beskrivs ovan i avsnittet "Registeruppgifter" under rubriken "Övergripande frågor och återkommande begrepp".

Samtal med föräldrarna

Strecksatsen i nuvarande allmänna råd om att samtalet bör handla om barnets situation har i förslaget utökats till att socialnämnden bör ställa frågor om barnet samt dess levnadssituation och behov. Förändringarna avser stärka barnperspektivet genom att inhämta uppgifter om barnet utifrån ett bredare perspektiv och tydliggöra att det är barnets behov som är avgörande för bedömningen av barnets bästa i frågor om vårdnad boende och umgänge.

Strecksatsen om föräldrarnas möjligheter att samarbeta har utvecklats i förslaget. Avseende detta hänvisas till beskrivningen ovan i avsnittet "Föräldrarnas samarbetsförmåga, förmåga att sätta barnets behov främst och förmåga att ta ett gemensamt ansvar i frågor som rör barnet" under rubriken "Övergripande frågor och återkommande begrepp". I övrigt innehåller stycket samma punkter som i nuvarande allmänna råd men med språkliga justeringar.

I förslaget har de allmänna råden om hur socialnämnden inhämtar uppgifter om riskfaktorer utvecklats. För närmare beskrivning av detta hänvisas till avsnitten "Barn som har bevittnat hot, våld eller andra övergrepp inom familjen" samt "Riskfaktorer och riskbedömning vid bedömning av barnets bästa" under rubriken "Övergripande frågor och återkommande begrepp".

I nuvarande allmänna råd framgår att socialnämnden i regel bör erbjuda föräldrarna samarbetsamtal i samband med upplysningar enligt 6 kap. 20 § FB. Förslaget innebär en omformulering till att socialnämnden bör erbjuda föräldrarna samarbetsamtal, om det inte är olämpligt. Förslaget syftar till att förtydliga nämndens ansvar att göra en bedömning om lämpligheten i att föräldrarna deltar i samarbetsamtal istället för att slentrianmässigt erbjuda samarbetsamtal till alla föräldrar. Det kan exempelvis i vissa situationer vara olämpligt med samarbetsamtal, t.ex. om en av föräldrarna har misshandlat eller gjort sig skyldig till andra övergrepp mot den andra föräldern.²⁸

Barnets delaktighet

De förändringar som föreslås i förslaget och skälen till förändringarna beskrivs ovan i avsnitten "Barn som har bevittnat hot, våld eller andra övergrepp inom familjen" samt "Riskfaktorer och riskbedömning vid bedömning av barnets bästa" under rubriken "Övergripande frågor och återkommande begrepp".

---

²⁸ Prop. 1997/98:7 s. 41.

Underlag till domstolen

I syfte att underlätta socialnämndens handläggning av upplysningar enligt 6 kap. 20 § FB och skapa enhetlighet i handläggningen innehåller förslaget ett nytt avsnitt med en beskrivning av vilka uppgifter som bör ingå i underlaget som översänds till domstolen.

Enligt förslaget bör ett dokument upprättas per barn, även i de fall socialnämnden har getts tillfälle att komma in med upplysningar om flera barn. Skälen till förslaget redovisas ovan i avsnittet "Ett upplysningsdokument per barn och en utredningsrapport per barn."

Enligt förslaget bör underlaget innehålla uppgifter om barnet samt dess levnadssituation och behov. Syftet med förslaget i denna del är att stärka barnrättsperspektivet och markera att barnet, barnets levnadssituation och barnets behov är utgångspunkten för bedömningen av vilken lösning vad gäller vårdnad, boende och umgänge som är bäst för barnet. Av samma anledning bör underlaget även innehålla uppgifter om vilka åsikter som barnet har framfört som är av betydelse för ärendet och det är därför av vikt att domstolen får ta del av dessa uppgifter.

Förslaget innehåller även nya allmänna råd om att det i underlaget bör framgå om socialnämnden har samtalat med barnet utan en vårdnadshavares samtycke, vilket är möjligt utifrån den nya regleringen i 6 kap. 20 a § FB.

Förslaget innebär också att delar från avsnitten "Samtal med föräldrarna" och "Kontakten med barnet" i nuvarande allmänna råd omformuleras och flyttas till detta avsnitt. Förslaget innehåller allmänna råd om att det av underlaget bör framgå om barnet eller föräldrarna inte har kommit till tals och skälen till detta.

Förslaget innehåller en ny skrivning om att i det fall socialnämnden, med utgångspunkt från uppgifter i nämndens register, gör bedömningen att en viss lösning vad gäller vårdnad, boende och umgänge är olämplig för barnet, bör den överväga om domstolen bör informeras. I förarbetena framhålls att nämnden inte behöver uttrycka någon egen uppfattning i tvistefrågan när upplysningar enligt 6 kap. 20 § FB lämnas till domstolen. Ibland kan det dock vara lämpligt att utredaren gör det t.ex. när omständigheterna ger vid handen att en viss lösning av vårdnadsfrågan inte är förenlig med barnets bästa.²⁹ I syfte att framhålla socialnämndens ansvar för barnet och stärka barnperspektivet införs ett allmänt råd som påminner socialnämnden om att denna möjlighet finns. Om handläggaren gör bedömningen att domstolen bör informeras om att en viss lösning vad gäller vårdnad, boende och umgänge är olämplig för barnet måste frågan behandlas i socialnämnden, eftersom ett förslag till beslut i samband med en upplysning inte kan delegeras enligt 10 kap. 5 § SoL. Eftersom det är upp till nämnden att fatta beslut i frågan anges i förslaget till nya allmänna råd att nämnden bör överväga om domstolen bör informeras.

Uppföljning

Förslaget innehåller nya allmänna råd om att socialnämnden, när domstolens dom har vunnit laga kraft, bör erbjuda föräldrarna en tid för uppföljningssamtal. För att tydliggöra barnets rätt till delaktighet innehåller förslaget även nya allmänna råd om att barnet bör erbjudas ett samtal för uppföljning, om det inte är olämpligt, vilket beskrivits ovan i avsnittet "Barnets delaktighet" under rubriken "Övergripande frågor och återkommande begrepp".

Utredning enligt 6 kap. 19 § FB

Föreläggande till flera socialnämnder

I syfte att effektivisera handlägningsförfarandet, stärka samverkan mellan kommunerna samt tillgodose att domstolen får relevant och komplett underlag för sin prövning innehåller förslaget allmänna råd om att socialnämnderna bör samråda med varandra i de fall flera socialnämnder har fått i uppdrag att göra en utredning.

Utredningsplan

Nuvarande allmänna råd är begränsade i sin vägledning av utredningsarbetets struktur. En utredningsplan kan bidra till ett metodiskt arbetssätt och en transparens i förhållande till de som berörs av utredningen. Det skapar en

²⁹ Prop. 1981/82:168 s. 80.

tydlighet i vad som ska utredas och vilken information som socialnämnden behöver hämta in samt hur och när det planeras att göras. Allmänna råd angående upprättande av utredningsplan kan också bidra till ökad enhetlighet i handläggningen av utredningar enligt 6 kap. 19 § FB i landets socialnämnder. Förslaget innebär nya allmänna råd om att utredningen bör inledas med en planering av utredningens genomförande. Därefter följer en förteckning över vilka utredningsåtgärder som bör ingå i planeringen.

Hembesök

I nuvarande allmänna råd framgår det i avsnittet "Kontakten med barnet" att utredaren bör inleda kontakten med att träffa barnet i vardera föräldrarnas hemmiljö. Den nuvarande skrivningen avser främst kontakten med barnet och det finns i dagsläget inga allmänna råd om genomförande av hembesök i syfte att få en bild av barnets hemmiljö. Det finns i nuvarande allmänna råd inte heller någon skrivning som rekommenderar utredaren att genomföra ett besök i hemmet hos en förälder som barnet inte bor hos utan att barnet närvarar. Ett besök i det hem där barnet förväntas vistas ger utredaren en relevant bild av hemmiljön och kan även ge indikation på riskfaktorer. Förslaget innehåller nya allmänna råd om att hembesök i regel bör genomföras hos vardera föräldern med barnet närvarande. I det fall barnet normalt inte vistas hos en förälder, bör utredaren överväga att genomföra ett hembesök hos föräldern utan att barnet är närvarande. Syftet är att tydliggöra att ett hembesök bör genomföras hos båda föräldrarna. Även om barnet inte bor i föräldrarnas hem vid tiden för utredningen kan det vara relevant att genomföra ett hembesök i de fall tvistefrågan avser boende eller umgänge.

Fortsatta samtal med föräldrarna

Strecksatsen i nuvarande allmänna råd om föräldrarnas samarbete har utvecklats i förslaget. Avseende detta hänvisas till beskrivningen ovan i avsnittet "Föräldrarnas samarbetsförmåga, förmåga att sätta barnets behov främst och förmåga att ta ett gemensamt ansvar i frågor som rör barnet" under rubriken "Övergripande frågor och återkommande begrepp". I övrigt har förslaget motsvarande innehåll som nuvarande allmänna råd men med språkliga justeringar.

Barnets delaktighet

De förändringar som föreslås i förslaget och skälen till förändringarna beskrivs ovan i avsnitten "Barn som har bevittnat hot, våld eller andra övergrepp inom familjen" samt "Riskfaktorer och riskbedömning vid bedömning av barnets bästa" under rubriken "Övergripande frågor och återkommande begrepp".

Ny partner

Av nuvarande allmänna råd framgår att utredaren i samtal med en ny partner bör ta reda på vilken relation denne har till barnet och den nya partnerens syn på föräldrarnas förmåga att samarbeta om barnet. I syfte att tydliggöra barnperspektivet i utredningen och öka möjligheten att få in relevant underlag föreslås nya allmänna råd om att utredaren även bör ta reda på vilken bild partnern har av barnet, barnets levnadssituation och barnets behov.

Referenspersoner

I förslaget inleds avsnittet med allmänna råd om att uppgifter i första hand bör hämtas in från personer som med utgångspunkt från en yrkesmässig roll känner barnet. Nuvarande allmänna råd om att utredare bör vara återhållsam med inhämtande av uppgifter från personer som är släkt eller vänner föreslås tas bort med anledning av att det bedöms vara obehövligt om socialnämnden följer inledande allmänna råd.

Skrivningen i nuvarande allmänna råd om att mötet med referenspersonen bör ske genom personligt sammanträffande har i förslaget tagits bort eftersom en begäran om ett personligt möte inte uppfattas vara tidsenligt. Numera finns flera olika godtagbara kommunikationsvägar utöver ett personligt sammanträffande.

I syfte att öka möjligheten att få in relevant underlag till utredningen ersätts skrivningen i nuvarande allmänna råd, om att intervjun med referenspersonen bör inriktas på barnets fysiska och psykiska hälsa och utveckling, till att de uppgifter som hämtas in bör gälla referenspersonens kännedom om barnet samt dess levnadssituation och behov.

Registeruppgifter

De förändringar som föreslås i förslaget och skälen till förändringarna beskrivs ovan i avsnittet "Registeruppgifter" under rubriken "Övergripande frågor och återkommande begrepp".

Utredningsrapport vid utredning enligt 6 kap. 19 § FB

Det inledande avsnittet i förslaget innehåller nya allmänna råd om att i de fall flera socialnämnder har fått i uppdrag att utreda samma barn bör uppgifterna sammanställas och redovisas i en och samma utredningsrapport. Syftet med förslaget är att förtydliga att domstolen bör få en utredningsrapport från socialnämnderna med en bedömning av vad som blir bäst för barnet, utifrån alla de uppgifter som socialnämnderna inhämtar. Enligt 6 kap. 19 § FB får domstolen ge riktlinjer för utredningen men med beaktande av eventuella riktlinjer är det fritt fram för socialnämnderna att samråda om hur de kan dela upp arbetet med utredningen mellan sig, i syfte att effektivisera handlägningsförfarandet och tillgodose att domstolen får relevant och komplett underlag för sin prövning.

Förslaget innehåller även nya allmänna råd om att i det fall uppdraget gäller flera barn, bör en utredningsrapport upprättas för varje barn. Skälen till förslaget redovisas ovan i avsnittet "Ett upplysningsdokument per barn och en utredningsrapport per barn."

I strecksatserna om vilka uppgifter som bör ingå i en utredningsrapport finns tillägg med vissa uppgifter för att ge en mer komplett förteckning av utredningsrapportens innehåll.

Om barnet

I syfte att underlätta för utredaren och bidra till en enhetlighet i utredningsrapporter vid utredningar enligt 6 kap. 19 § FB har avsnittet om vilka uppgifter om barnet som bör ingå i en utredningsrapport utvecklats.

I nuvarande allmänna råd framgår inte var i utredningsrapporten uppgifter från en ny partner bör finnas. I syfte att tydliggöra detta innehåller förslaget nya allmänna råd om att utredaren i utredningsrapporten, utöver att sammanställa det som har framkommit om barnet från samtal med föräldrarna, barnet och referenspersoner, även bör sammanställa uppgifter om barnet från ny partner.

Förslaget innehåller nya allmänna råd om att uppgifter om hur barnet påverkats av riskfaktorer bör framgå i utredningsrapporten. De förändringar som föreslås i förslaget och skälen till förändringarna beskrivs ovan i avsnitten "Barn som har bevittnat hot, våld eller andra övergrepp inom familjen" samt "Riskfaktorer och riskbedömning vid bedömning av barnets bästa" under rubriken "Övergripande frågor och återkommande begrepp".

Stycket om brister i utredningen, så som att utredaren inte har haft någon kontakt med barnet, har flyttats till avsnittet ovan om vilka uppgifter som bör framgå av en utredningsrapport.

Om föräldrarna

I syfte att underlätta för utredaren och bidra till en enhetlighet i utredningsrapporter vid utredningar enligt 6 kap. 19 § FB har avsnittet om vilka uppgifter om föräldrarna som bör ingå i en utredningsrapport utvecklats.

Uppgifter om föräldrarnas möjligheter att samarbeta har utvecklats i förslaget. De förändringar som föreslås i förslaget och skälen till förändringarna beskrivs ovan i avsnittet "Föräldrarnas samarbetsförmåga, förmåga att sätta barnets behov främst och förmåga att ta ett gemensamt ansvar i frågor som rör barnet" under rubriken "Övergripande frågor och återkommande begrepp".

Skrivningen i nuvarande allmänna råd med lydelsen "om det inte har gått att träffa och samtal med båda föräldrarna, bör orsaken redovisas" har flyttats till avsnittet ovan om vilka uppgifter som bör framgå av en utredningsrapport men med vissa språkliga justeringar.

Om referenspersoner

Av nuvarande allmänna råd framgår att utredaren kortfattat bör redovisa vad varje referensperson har sagt. Om en referensperson är släkt med eller vän till en förälder bör utredaren redovisa släktskapet eller vänskapen och skälen till valet av referensperson.

Förslaget innebär att uppgifterna från referenspersonen flyttas till avsnitten "Om barnet" och "Om föräldrarna".

Förslaget till nya allmänna råd om referenspersoner i avsnittet om utredning enligt 6 kap. 19 innehåller en skrivning om att uppgifter i första hand bör hämtas in från referenspersoner som med utgångspunkt från en yrkesmässig roll känner barnet. I denna del har de allmänna råden om att utredaren bör vara återhållsam med inhämtande av uppgifter från personer som är släkt eller vänner därför tagits bort i förslaget. Utifrån detta föreslås att även skrivningen "om en referensperson är släkt med eller vän till en förälder, bör utredaren redovisa släktskapet eller vänskapen", i avsnittet om referenspersoner i utredningsrapportens innehåll, tas bort.

Allmänna råd om att skälen till valet av referensperson har flyttats till avsnittet om vad utredningsrapporten bör innehålla. Eftersom samtliga delar har flyttat eller tagits bort har hela avsnittet om referenspersoner tagits bort i förslaget.

Utredarens analys och bedömning

I rubriken föreslås att allmänna råd om analys läggs till för att tydliggöra vikten av att uppgifterna i utredningen analyseras av utredaren.

I nuvarande allmänna råd framkommer att utredare, efter att ha beaktat eventuella riktlinjer från rätten, särskilt bör lyfta fram sin bedömning. Enligt 6 kap. 19 § FB får rätten ge riktlinjer för utredningen. Om utredaren har fått särskilda riktlinjer från domstol ska dessa följas och en förklaring om det är därför enligt vår bedömning överflödigt. Förslaget innebär därför att denna skrivning i nuvarande allmänna råd tas bort.

Strecksatsen i nuvarande allmänna råd om innebörden och vikten av barnets egen inställning föreslås ersättas av en omformulerad strecksats om hur barnets åsikter har tillmätts betydelse i förhållande till dess ålder och mognad. Förslaget följer formuleringen i 6 kap. 2 b § FB.

Strecksatserna om föräldrarnas förmåga att samarbeta och sätta barnets behov främst har omformulerats. De förändringar som föreslås i förslaget och skälen till förändringarna beskrivs ovan i avsnittet "Föräldrarnas samarbetsförmåga, förmåga att sätta barnets behov främst och förmåga att ta ett gemensamt ansvar i frågor som rör barnet" under rubriken "Övergripande frågor och återkommande begrepp".

Förslaget innehåller nya allmänna råd om att det i utredningsrapportens analys och bedömning bör framgå vilken lösning gällande vårdnad, boende och umgänge som är bäst för barnet med utgångspunkt från kunskap, beprövad erfarenhet och barnets åsikter. Avsikten är att förtydliga att bedömningen om barnets bästa måste avgöras i varje enskilt fall utifrån en bedömning av de individuella förhållandena. Hänsyn ska tas till allt som rör barnets fysiska och psykiska välbefinnande och utveckling och så långt det är möjligt bör såväl långsiktiga som kortsiktiga effekter för barnet beaktas. Uttrycket barnets bästa får inte användas slentrianmässigt.³⁰ Förslaget innebär ett förtydligande om vad bedömningen av barnets bästa bör baseras på och ligger i linje med att genomföra ett professionellt socialt arbete utifrån relevant kunskap.³¹

Uppföljning

Av nuvarande allmänna råd framgår att socialnämnden efter avslutad utredning och när rättens dom har vunnit laga kraft bör erbjuda föräldrarna en tid för ett uppföljningssamtal. Formuleringen av det allmänna rådet kunde misstolkas som att uppföljning skulle göras vid två tillfällen, dels efter utredning och dels efter domen vunnit laga kraft. Förslaget innebär ett förtydligande om att uppföljning bör ske efter att domen vunnit laga kraft.

³⁰ Prop. 2005/06:99 s. 40.

³¹ Se *Utreda barn och unga – handbok för socialtjänsten*, Socialstyrelsen, s. 10.

Umgängesstöd enligt 6 kap. 15 c § FB

Beslut från domstol

JO har uttalat sig om vikten av att socialnämnden utan dröjsmål vidtar åtgärder för att påbörja umgängesstöd.³² Förslaget innehåller därför nya allmänna råd om att socialnämnden så snart som möjligt, efter att den har fått ett beslut om umgängesstöd från domstolen, bör utse lämplig person för uppdraget och verkställa beslutet.

Lämplighet

Av nuvarande allmänna råd framgår att socialnämnden, med samtycke från den person som planeras att bli utsedd som umgängesstöd, bör begära uppgifter om honom eller henne från eventuella referenspersoner. Innan nämnden kan inhämta uppgifter från en referensperson behöver nämnden alltid ha en dialog med den som planeras att bli utsedd om vem referenspersonen är och kontaktuppgifter till denne. Det ligger därför i sakens natur att den personen som planeras att bli utsedd har gett sitt samtycke till att uppgifter inhämtas från referenspersonen och det bedöms därmed obehövligt med allmänna råd om detta. Förslaget innehåller nya allmänna råd om att socialnämnden bör överväga om det finns skäl att hämta in uppgifter från referenspersoner för att bedöma den tilltänkta personens lämplighet. I vissa situationer kan det vara så att socialnämnden redan har tillräckligt med kännedom om den person som planeras att bli utsedd, t.ex. genom att personen har haft liknande uppdrag tidigare.

Uppdragsbeskrivning

JO har framhållit att för att umgänget ska bli så bra som möjligt för barnet bör socialnämnden förbereda barnet inför umgänget, dels genom att informera barnet om umgänget och dels genom att skola in barnet. Informationen och inskolningen ska anpassas till det enskilda barnets behov. Det är viktigt att varje barn ges så goda förutsättningar som möjligt för att umgänget ska fungera.³³

Förslaget innehåller nya allmänna råd om att det av uppdragsbeskrivningen bör framgå hur inskolning ska ske. Förslaget syftar till att tydliggöra vikten av en inskolning som är anpassad till det individuella barnet och därigenom ge barnet så bra förutsättningar som möjligt till ett fungerande umgänge.

Av nuvarande allmänna råd framgår att socialnämnden i undantagsfall kan utse mer än en person som umgängesstöd, om det är nödvändigt för att umgänget ska kunna genomföras på det sätt som barnet har behov av. Nämnden kan även, om det behövs, ersätta en person som har utsetts att vara umgängesstöd med en annan person. Nuvarande allmänna råd som syftar till vad socialnämnden *kan* göra har i förslaget tagits bort för att istället beskrivas i tillhörande handbok där det är mer ändamålsenligt.

Information till föräldrar och barn

I nuvarande allmänna råd anges att socialnämnden bör klargöra uppdragets innehåll för föräldrarna och informera om de instruktioner som nämnden har givit till den person som ska vara umgängesstöd. Nämnden bör också med hänsyn tagen till barnets ålder och mognad informera barnet om vilken roll denna person ska ha under umgänget.

Enligt JO bör socialnämnden vara lyhörd för barnets eventuella synpunkter på umgänget under informationsamtalen eftersom dessa kan ha en betydelse för hur inskolningen av barnet bör läggas upp.³⁴ I syfte att följa JO:s uttalande och stärka barnets rätt till delaktighet föreslås nya allmänna råd om att föräldrarna och barnet bör ges information om uppdragets syfte och utformning. Informationen till barnet bör anpassas utifrån barnets behov och individuella förutsättningar. Vår bedömning är att den nya formuleringen ger barnet rätt till information i större utsträckning än i nuvarande allmänna råd. Att barnet får information är avgörande för att skapa delaktighet och en förutsättning för att barnet ska kunna uttrycka sin åsikt.³⁵

³² JO 3428-2016.

³³ JO 9119-2019.

³⁴ JO 9119-2019.

³⁵ Prop. 2020/21:150 s. 130 f.

Kontaktperson vid umgänge

Kontaktperson beviljas enligt 4 kap. 1 § SoL utifrån bedömning i en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL.

Socialstyrelsen ansvarar för kunskapsstödet angående socialtjänstens utredning och bistånd till barn och unga. Befintliga allmänna råd om handläggning av ärenden som gäller barn och unga (2014:6) är tillämpbara på dessa ärenden. De specifika allmänna råden om kontaktperson vid umgänge i nuvarande allmänna råd bedöms därmed vara obehövligen och MFoF föreslår att allmänna råden om kontaktperson vid umgänge tas bort. Även om förslaget kan innebära att socialnämnderna tappar viss vägledning bedöms förändringen inte generera några större negativa effekter för utförande av arbetsuppgiften.

Personalens kompetens

I 3 kap. 3 § 2 st. SoL anges att för utförande av uppgifter inom socialtjänsten ska det finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet. Enligt 3 kap. 3 a § 2 st. SoL ska socialnämnden använda handläggare som har avlagt svensk socionomexamen eller annan relevant examen på minst grundnivå i högskolan för utförande av uppgifter inom socialtjänsten rörande barn och unga som innefattar

1. bedömning av om utredning ska inledas,
2. utredning och bedömning av behovet av insatser eller andra åtgärder, eller
3. uppföljning av beslutade insatser.

Enligt 3 kap. 3 a § 3 st. SoL ansvarar socialnämnden för att den handläggare som självständigt utför dessa arbetsuppgifter som avses i andra stycket har tillräcklig erfarenhet för uppgiften.

Handläggning av de ärendetyper som omfattas av förslagets tillämpningsområde innefattar inte de arbetsuppgifter som anges i 3 kap. 3 a § SoL men har stora likheter med de arbetsuppgifter som anges i lagtexten och andra ärendetyper inom socialnämndens verksamhetsområde som berörs av regleringen. Handläggning av ärenden av de slag som omfattas av förslagets tillämpningsområde påverkar i stor utsträckning barn och utifrån syftet att stärka barnrättsperspektivet vid socialnämnden handläggning är det av vikt att personalen har tillräckliga kunskaper om barn och de frågor som i dessa ärenden påverkar barn.

Genom att i allmänna råd ange vilka krav som bör ställas på personalens kompetens ökar förutsättningarna för att fler barn får möta personal med erforderlig kompetens. Av denna anledning innehåller förslaget allmänna råd om att personalen bör ha svensk socionomexamen eller annan relevant högskoleexamen.

Vid handläggning av socialnämndens familjerättsliga ärenden krävs goda kunskaper om barns behov utifrån en familjerättslig kontext. Förslaget innebär även nya allmänna råd om teoretiska kunskaper och praktiska erfarenheter som personalen bör ha. Utöver de områden som anges i nuvarande allmänna råd anges i förslaget att personalen även bör ha kunskap om

- barns behov i samband med föräldrars separation,
- hur man samtalar med föräldrar och barn,
- vad det innebär för ett barn att bevittna våld,
- konsekvenser av hot och våld i nära relationer, och
- konsekvenser av beroendeproblematik samt psykisk ohälsa inom familjen.

I nuvarande allmänna råd anges att personalen bör ha minst ett års yrkeserfarenhet inom områdena vårdnad, boende och umgänge för att självständigt handlägga vissa arbetsuppgifter. Detta låg i linje med Socialstyrelsens tidigare allmänna råd om personalens kompetens vid handläggning och uppföljning av ärenden som rör barn och unga (2006:14). I nuvarande allmänna råd från Socialstyrelsen finns inte detta kvar utan kraven på personalens kompetens framgår istället av 3 kap. 3 § SoL och 3 kap. 3 a § SoL. Utifrån detta finns det allmänna rådet om ett års yrkeserfarenhet inte kvar i förslaget. Förslaget innehåller istället allmänna råd om att personal hos socialnämnden som självständigt handlägger de frågor om vårdnad, boende och umgänge som framgår av tillämpningsområdet bör ha tillräcklig erfarenhet för uppgiften, vilket motsvarar formulering i 3 kap. 3 § 3 st. SoL. Syftet med

förändringen är att ligga i linje med regleringen i 3 kap 3 a § SoL och förslaget bedöms bidra till enhetlighet med andra jämförbara verksamhetsområden inom socialnämnden.

Kostnadsmässiga och andra konsekvenser

Förslaget bedöms inte innebära några större merkostnader för kommunerna eftersom de endast i begränsad omfattning bidrar till förändrade rutiner hos socialnämnderna vid handläggning av frågor om vårdnad, boende och umgänge. Genom att inhämta synpunkter från myndigheter, kommuner och organisationer har MFoF fått en bild av vad som fungerar bra och vilka förändringar som behöver komma till stånd. Genom att enbart revidera de allmänna råden i den utsträckning det är nödvändigt utifrån syftet med revideringen och problembeskrivningen har revideringen inte blivit mer omfattande än nödvändigt, vilket säkerställer att förslaget inte medför mer långtgående kostnader eller begränsningar än vad som bedöms nödvändigt för att uppnå dess syfte.

Förslaget bedöms inte medföra några kostnader eller intäkter för staten, regioner, företag eller andra enskilda.

Barnkonsekvensanalys

En separation mellan föräldrar innebär i regel en stor förändring för familjen men behöver i sig inte innebära negativa konsekvenser för barnet. Forskning visar dock att uppslitande konflikter mellan föräldrarna i samband med separationen är negativt för barn.³⁶ Både nationell och internationell forskning visar också på att kvinnor och barn som lever i våldsutsatthet är som mest utsatta i samband med separationer och vid konflikter rörande barn, eftersom en separation och efterföljande konflikter kan leda till dödligt våld.³⁷

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd berör barn (personer under 18 år) till separerade föräldrar som har kontakt med familjerätten. Dessa barn påverkas av den praktiska handläggningens genomförande, så som barnets delaktighet, såväl som av den slutliga bedömningen av frågorna om vårdnad, boende och umgänge.

Ett av syftena med revideringen av de allmänna råden är att stärka barnrättsperspektivet i socialnämndens handläggning av familjerättsliga ärenden. Förslaget innehåller därför genomgående språkliga omformuleringar, vars syfte är att tydliggöra det stärkta barnperspektivet i handläggningen.

MFoF har avgränsat analysen till de delar av förslaget som i högre grad kan komma att påverka barnet. Följande delar hanteras i analysen:

- Barnets delaktighet
- Frågor om risker och utsatthet för barnet
- Genomförande av hembesök
- Föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov främst och ta gemensamt ansvar
- Socialnämndens ansvar att erbjuda föräldrar att samtala om barnets försörjning
- Handläggning och dokumentation
- Förslag till beslut i utredningsrapporten
- Personalens kompetens

Barnkonventionens grundprinciper (artikel 2, 3, 6 och 12) utgör utgångspunkten för analysen, men även andra rättigheter i barnkonventionen, t.ex. artikel 18, 19 och 34, kan aktualiseras. Vid framtagning av allmänna råd bör

³⁶ *Samtal om den nya familjen och det eviga föräldraskapet*, Hydén M, Hydén L-C.

³⁷ *Uppgifter om våld är inget undantag*, Jämställdhetsmyndigheten, s. 69.

MFoF även beakta skyldigheten för konventionsstaterna, enligt artikel 4 i barnkonventionen, att vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder, administrativa åtgärder och andra åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i konventionen.

I den del av arbetet med allmänna råden som inkluderar inhämtande av barns perspektiv på revideringen har olika former för detta ändamål övervägts. Fördelarna med att få synpunkter direkt från barn har vägts mot svårigheterna att genomföra detta på ett för barnen säkert och etiskt godtagbart sätt. Den slutliga bedömningen resulterade i att MFoF valde att ta in barns perspektiv genom att inhämta synpunkter från myndigheter, organisationer och kommuner som på olika sätt arbetar för målgruppen barn med separerade föräldrar.

Barnets delaktighet

Barns rätt till delaktighet och inflytande i frågor som rör dem är en central del av barnkonventionen. Att barnet får information är avgörande för att skapa delaktighet och en förutsättning för att barnet ska kunna uttrycka sin åsikt.³⁸ I nuvarande allmänna råd framgår att socialnämnden, vid utredning enligt 6 kap. 19 § FB och upplysning enligt 6 kap. 20 § FB, bör tala om skälet till utredningen respektive varför samtalet med barnet förs. Förslaget innebär att dessa lydelse plockas bort och att det istället framgår att nämnden, i alla avsnitt där samtal med barnet sker, bör ge barnet information med utgångspunkt från dess förutsättningar och behov samt möjlighet att berätta om sin tillvaro och framföra sina åsikter. Ytterligare ett förslag innebär att socialnämnden, i det fall inget samtal äger rum med barnet, bör informera föräldrarna om barnets rätt till information och verka för att föräldrarna ger barnet sådan med utgångspunkt från dess förutsättningar och behov.

Det framgår vidare i de nuvarande allmänna råden att socialnämnden vid utredning enligt 6 kap. 19 § FB, efter samtal med barnet, bör kontrollera att uppgifterna har uppfattats rätt. Förslaget innebär att nämnden, i alla avsnitt där samtal med barnet sker, bör fråga barnet om uppgifterna som barnet har lämnat har uppfattats rätt. Det framgår dessutom av förslaget att barnet, även vid samarbetsamtal enligt 6 kap. 18 § FB och 5 kap. 3 § SoL och upplysningar enligt 6 kap. 20 § FB, bör erbjudas en tid för uppföljningssamtal, om det inte är olämpligt. Lydelserna återfinns i de allmänna rådens olika avsnitt och bedöms vara utformade med hänsyn till barnets bästa (artikel 3.1) samt barnets rätt att komma tills tals (artikel 12).

Frågor om riskfaktorer och utsatthet

Jämställdhetsmyndigheten beskriver i sin rapport "Uppgifter om våld är inget undantag" att både nationell och internationell forskning visar att risken för att utsättas för allvarligt våld, ytterst dödligt våld, ökar i samband med separationer och konflikter rörande barn.³⁹ Vidare framgår att det, i samtalet med familjerätten, har varierat i vilken grad som barnen har fått frågor om våld eller övergrepp.⁴⁰ Enligt socialstyrelsens föreskrifter ska socialnämnden fastställa rutiner för när och hur personalen i dess verksamheter ska ställa frågor om våld för att kunna upptäcka våldsutsatta och barn som bevittnat våld.⁴¹

I nuvarande allmänna råd är det endast vid utredning enligt 6 kap. 19 § FB som det framgår att utredaren bör prata med barnet om utsatthet för våld. För att förbättra förutsättningarna för att upptäcka våld och skapa trygga uppväxtförhållanden innebär förslaget att barnet, i alla avsnitt där samtal med barnet sker, bör få frågor om förekomst av hot, våld eller andra övergrepp mot barnet själv eller mot någon annan inom familjen. Förslaget innebär även att frågor bör ställas gällande om barnet har bevittnat våld samt om det förekommer andra riskfaktorer så som missbruk, psykisk ohälsa eller annan problematik inom familjen. Förslaget innebär dessutom att både barn och föräldrar, vid kännedom om att någon av ovanstående riskfaktorer förekommer eller har förekommit, bör få frågor om hur barnet påverkas eller har påverkats av detta. Förslagen bedöms vara utformade med hänsyn till barnets bästa (artikel 3.1), barnets rätt att komma tills tals (artikel 12), barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6), barnets rätt att inte skiljas från sina föräldrar mot deras vilja (artikel 9), barnets rätt till skydd från våld och övergrepp (artikel 19) och barnets rätt till skydd mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp (artikel 34). Frågor ställs även om olovligt bortförande av barnet med de avvägningar som

³⁸ Prop. 2020/21:150 s. 130 f.

³⁹ Uppgifter om våld är inget undantag, Jämställdhetsmyndigheten, s. 69.

⁴⁰ Uppgifter om våld är inget undantag, Jämställdhetsmyndigheten, s. 64.

⁴¹ 4 § HSLF-FS 2022:39 Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer.

beskrivs i avsnittet "Riskfaktorer och riskbedömning vid bedömning av barnets bästa". Förslagen bedöms vara utformade med hänsyn till statens bekämpning av olovligt bortförande (artikel 11).

I det nuvarande allmänna rådet i avsnitten om avtal enligt 6 kap. 17 a § FB, upplysningar enligt 6 kap. 20 § FB och utredning enligt 6 kap. 19 § FB framgår att det i samtalet med föräldrarna också bör tas upp om det föreligger risk för att barnet far illa. Förslaget innebär att dessa skrivelser inte förs över till de nya allmänna råden. Genom andra tillägg, som beskrivits ovan, kommer föräldrar och barn att få möjlighet att berätta om eventuell utsatthet av olika slag och socialnämnden kan utifrån det bedöma eventuell risk för barnet. Förslaget bedöms därmed inte ha någon påverkan på barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6), barns rätt till skydd från våld och övergrepp (artikel 19) eller barns rätt till skydd mot sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp (artikel 34).

Nuvarande allmänna råd om att samtalsledaren vid samarbetsamtal, i samtal med föräldrarna gällande barnets eventuella utsatthet för våld, bör ta reda på om barnet kan behöva stöd finns inte kvar i förslaget till nya allmänna råd. Våldsutsatta barn och barn som har bevittnat våld ska utredas av socialtjänsten enligt 11 kap. 1 § SoL och få det stöd och den hjälp som de behöver. Förslaget bedöms därför inte ha någon påverkan på barns rätt till skydd från våld och övergrepp (artikel 19) eller barns rätt till skydd mot sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp (artikel 34).

Genomförande av hembesök

I nuvarande allmänna råd, gällande utredning enligt 6 kap. 19 § FB, framgår att kontakten med barnet bör inledas med att utredaren träffar barnet i vardera föräldrarnas hemmiljö. Det finns ingen vägledning om hembesök i övrigt i utredningens genomförande. I syfte att stärka barnperspektivet och förbättra utredarens bild av den miljö som barnet kan komma att vistas i vid exempelvis ett umgänge, innehåller förslaget nya allmänna råd om att utredaren, i de fall barnet normalt inte vistas hos en förälder, bör överväga att genomföra ett hembesök hos föräldern utan att barnet är närvarande. Förslaget bedöms vara utformat med hänsyn till barnets bästa (artikel 3.1).

Föräldrarnas samarbetsförmåga, förmåga att sätta barnets behov främst och ta ett gemensamt ansvar i frågor som rör barnet

Av 6 kap. 5 § FB framgår att rätten ska fästa avseende vid föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov främst och ta ett gemensamt ansvar i frågor som rör barnet. I nuvarande allmänna råd framgår att socialnämnden vid handläggning av upplysningar enligt 6 kap. 20 § FB och utredning enligt 6 kap. 19 § FB bör ställa frågor om föräldrarnas samarbete. För att belysa barnperspektivet i frågan om föräldrarnas samarbete tydliggörs i förslaget att nämnden bör ställa frågor om föräldrarnas förmåga att ta ett gemensamt ansvar i frågor som gäller barnet samt föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov främst. Förslaget bedöms vara utformat med hänsyn till barnets bästa (artikel 3.1), barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6), samt principen att båda föräldrarna har gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling (artikel 18). Förslaget ligger även i linje med föräldrars ansvar att säkerställa de levnadsvillkor som är nödvändiga för barnets utveckling (artikel 27).

Socialnämndens ansvar att erbjuda föräldrar samarbetsamtal om barnets försörjning

I de samarbetsamtal som kommunen ansvarar för ska föräldrar, sedan 2014, förutom att erbjudas samtal under sakkunnig ledning i syfte att nå enighet i frågor om vårdnad, boende och umgänge, även erbjudas möjlighet att samtala om frågor som gäller barnets försörjning (5 kap. 3 § SoL). Förslaget innebär därmed att nuvarande allmänna råd om vad samarbetsamtalen bör inriktas på utökas till att även innefatta frågor som gäller barnets försörjning. Förslaget bedöms kunna öka möjligheten för barnet att, med båda föräldrarnas hjälp, nå en tillfredsställande ekonomisk standard och bedöms vara utformat med hänsyn till barnets bästa (artikel 3.1), barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6) samt principen att båda föräldrarna har gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling och statens ansvar att i dessa frågor ge lämpligt stöd till föräldrar och vårdnadshavare (artikel 18). Förslaget ligger även i linje med föräldrars ansvar att säkerställa de levnadsvillkor som är nödvändiga för barnets utveckling (artikel 27).

Handläggning och dokumentation

Som framgår av avsnittet "Ett upplysningsdokument per barn och en utredningsrapport per barn" innehåller förslaget nya allmänna råd om att ett underlag per barn bör upprättas vid upplysningar enligt 6 kap. 20 § FB och utredning enligt 6 kap. 19 § FB, om domstolens uppdrag avser flera barn. Genom att ett dokument per barn upprättas stärks barnets rätt att ses som en egen person med individuella behov. Förslaget följer principen om barnet som rättighetsbärare och bedöms vara utformat med hänsyn till barnets bästa (artikel 3.1).

För att förbättra förutsättningarna för enhetlighet i socialnämndernas handläggning och dokumentation av ärenden inom tillämpningsområdet innehåller förslaget genomgående tydligare vägledning både vad gäller hur samtal med barn genomförs och vilka uppgifter som bör finnas med i nämndens egna beslutsunderlag eller i de underlag som skickas till domstol. Förslaget innehåller exempelvis nya allmänna råd om vad ett underlag inom ramen för ett uppdrag om upplysningar bör innehålla samt att ett uppdrag om utredning enligt 6 kap. 19 § FB bör inledas med en planering av dess genomförande. Förslagen bedöms vara utformade med hänsyn till barnets bästa (artikel 3.1).

Utredarens analys och bedömning

Förslaget innehåller nya allmänna råd om att det i utredningsrapportens analys och bedömning bör framgå vilken lösning gällande vårdnad, boende och umgänge som är bäst för barnet med utgångspunkt från kunskap, beprövad erfarenhet och barnets åsikter. Förslaget innebär ett förtydligande om vad bedömningen av barnets bästa bör baseras på och ligger i linje med att genomföra ett professionellt socialt arbete utifrån relevant kunskap.⁴² Förslaget bedöms vara utformat med hänsyn till barnets bästa (artikel 3.1).

Personalens kompetens

För att öka förutsättningarna för att de barn som har kontakt med familjerätten får möta personal med erforderlig kompetens och kunskap inom området föreslås nya allmänna råd om att personal som utför arbetsuppgifter inom tillämpningsområdet bör ha socionomexamen eller någon annan relevant högskoleexamen. Vidare föreslås nya allmänna råd om att personalen bör ha kunskaper om barns behov i samband med föräldrars separationer, om hur man samtalat med föräldrar och barn samt om vad det innebär för ett barn att bevittna våld. Förslagen bedöms vara utformade med hänsyn till barnets bästa (artikel 3.1), barnets rätt till skydd från våld och övergrepp (artikel 19) och kan också ge en utökad möjlighet för barn att få komma till tals (artikel 12).

Konsekvenser för jämställdhet

MFoF bedömer att förslagen inte kommer att få skilda konsekvenser för kvinnor och män eller flickor och pojkar. Grupperna föräldrar, barn, partner och referenspersoner innefattar alla oavsett kön. En förbättrad kvalitet i socialtjänstens arbete med familjerättsliga frågor kan dock indirekt innebära att jämställdheten ökar. Enligt förslaget tydliggörs exempelvis vikten av att i större utsträckning ställa frågor i syfte att upptäcka eventuell våldutsatthet hos barn och föräldrar, vilket i sig är ett sätt att arbeta för att nå ökad jämställdhet då mäns våld mot kvinnor är den yttersta konsekvensen av ett ojämnt samhälle.

Eventuell inskränkning av den kommunala självstyrelsen

En inskränkning i den kommunala självstyrelsen bör enligt 14 kap. 3 § regeringsformen inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som föranlett den. Förslagen till nya allmänna råd är inte att betrakta som nya åläggande för kommunerna och bedöms inte utgöra någon oproportionerlig inskränkning i den kommunala självstyrelsen.

⁴² Se *Utreda barn och unga – handbok för socialtjänsten*, Socialstyrelsen, s. 10.

Överensstämmelse med skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen

Förslagen bedöms överensstämma med de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till den Europeiska unionen.

Ikraftträdande och informationsinsatser

MFoF föreslår att de föreslagna allmänna råden ska träda i kraft den 1 november 2025. Vid samma tidpunkt föreslås allmänna råd om socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge (HSLF-FS 2017:51) upphävas.

Information om de nya allmänna råden kommer att finnas på MFoF:s webbplats och spridas genom myndighetens nyhetsbrev. Ett webinarium kommer att hållas i anslutning till ikraftträdandet. De allmänna råden kommer därefter finnas tillgängliga elektroniskt på MFoF:s webbplats.

MFoF kommer i anslutning till att de allmänna råden träder ikraft publicera en reviderad handbok på området. Handboken kommer att finnas tillgänglig digitalt på MFoFs webbplats.

Utvärdering

MFoF planerar att följa upp hur yrkesverksamma som handlägger familjerättsliga ärenden använder sig av de allmänna råden och handboken i sitt dagliga arbete samt hur de beaktar barns rättigheter i sin handläggning. För att de yrkesverksamma ska få möjlighet att implementera de nya allmänna råden innan en uppföljning sker planeras utvärderingen ske ungefär ett år efter ikraftträdandet. Utvärderingen planeras genomföras genom att MFoF följer upp antal nedladdningar av allmänna råd och handbok samt genom en uppföljningsträff med den referensgrupp som har bildats i samband med revideringen. Vid behov kan det bli aktuellt att ställa frågor även till andra kommuner än de som ingår i referensgruppen. MFoF kommer även att bevaka och följa upp de frågor inom vårdnad, boende och umgänesområdet som inkommer till myndigheten.

Kontaktperson

Anneli Stefansson, utredare
anneli.stefansson@mfof.se
Tel: 010-190 11 21

Rebecca Eriksson, utredare
rebecca.eriksson@mfof.se
Tel: 010-190 10 90

Charlotta Landström, utredare
charlotta.landstrom@mfof.se
Tel: 010-190 11 12

Referenser

Att göra anmälningar som gäller barn sökbara – Rättsliga förutsättningar för personuppgiftsbehandling. Socialstyrelsen; 2019.

Att vilja se, vilja veta och att våga fråga – vägledning för att öka förutsättningarna att upptäcka våldsutsatthet. Socialstyrelsen; 2014.

Uppgifter om våld är inget undantag. Jämställdhetsmyndigheten; 2022.

Utreda barn och unga – Handbok för socialtjänsten. Socialstyrelsen; 2023.

Hydén, M och Hydén, L-C. Samtal om den nya familjen och det eviga föräldraskapet. Natur och Kultur. Stockholm; 2002.

Proposition 1981/82:168 Om vårdnad och umgänge m.m.

Proposition 1996/97:124 Ändring av socialjästlagen

Proposition 1997/98:7 Vårdnad, boende och umgänge

Proposition 2005/06:99 Nya vårdnadsregler

Proposition 2012/13:189 Förstärkta samarbetssamtal

Proposition 2020/21:150 Ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister

Proposition 2020/21:170 Barn som bevittnar våld

JO 1984/85 s. 198

JO 1989/90 s. 234

JO 3428–2016

JO 9119–2019